

QANKÖÇÜRMƏ STANSİYASI
SABİR ƏHMƏDLİ

The Blood Transfusion Station
by Sabir Ahmadli

Mənbə: AZERİ.org, 2003
Veb direktor: Betti Bleyer
Mətni yığan : Gövhər Yaqublu
Veb üçün hazırlayan: Arzu Ağayeva
Veb master: Ülviyyə Məmmədova

QANKÖÇÜRMƏ STANSİYASI SABİR ƏHMƏDLİ

Həkim sənədlərə göz gəzdirib, ananın özünü də yoxladıqdan sonra onun xəstəxanaya qəbulu üçün göstəriş vermişdi. Hüsən, Sevindik neçə gündü anaları sarıdan narahatdılar; bir az arxayınlanmış, toxtamışdılar. Xəstəxanaya götürürlərsə, demək sağalacaq, üzübəridir. Arvadı heyətə çıxardıb, arçil ağacının altında əyləşdirmişdilər ki, dincəlsin. Gəlin – Hüsənin arvadı onun yanında idi.

Üzü göy çilli qız anketi, vərəqəni doldurmuş, siyirməni çəkib göndəriş kağızını çıxarmış və Sevindiyn, Hüsənin anasının familini yazıb onlara üz tutmuşdu:

- Sizdən bir xahişimiz var. İkinizdən biriniz gedib qan verəsiniz.

Hüsən az qalmışdı kağızı götürüb cırsın. Dəvə nalbəndə baxan kimi bir kağıza, bir qıza əyri-əyri göz qoyub:

- Nə qan? Qan nədi? - çəmkirmişdi.

Qız cavan kişinin köntöylüyündən keçib, onun yanında müntəzir dayanmış kiçiyin bu xahişin mənasını daha tez anlayacağına inanmış, onu başa salmışdı:

- Bəlkə, ananızın sonra qana ehtiyacı oldu. Yaxşı olar ki, ehtiyat üçün siz özünüz ödəyəsiniz. Xəstənin yaxın adamı kimi.

- Az-z-z, götür dayna kağızını – flanını! Qan. Qan nədi? Gəlmişik xəstə sağaltmağa, qan vermək? Yox-yox bir. Qurtar görüm! - Hüsən höcətləşmişdi.

Sevindik zabit libasında deyildi, kostyum geymişdi. Qızın kiçik otağında qoyulmuş, üstünə sovruq çəkilmış alçaq taxtı bələdləyərkən, guya hərbi geyimi dəyişdiyinə peşmandı.

Qeydçi onun niyyətini anladı:

- Qanı burda verməyəcəksiniz. Gedin, respublika Qanköçürmə stansiyasına. Aşağı küçədə, yaxındadı.

Hüsən demişdi bəs iş düzəlib, qurtardı. Təzədən bu məsələ ortaya çıxanda qanı qaraldı, huşu getdi rayona. Kiçik qardaş məzuniyyətdə idi, hecnə itirmirdi, amma Hüsən çox şey itirirdi və bunun qayğısını istər-istəməz çəkirdi. Bunları qardaşına bildirməzdi, ayıbdı.

Həyətə çıxanda ayağını sürüyüb bir də qızın yanına gayıtdı və əyilib ona üz tutdu:

- Bu nə qandı, mən başa düşmədim?

Qız onun yumşaldığını görüb birdə anlatdı. Hüsən bu dəfə qızı qılıqladı:

- Rayondan gəlmişik. Canın üçün işim tökülüb qalıb. Bəlkə sən bizə köməkçilik göstərəsən?

- Nə köməklik göstərə bilərəm? Qandı, hər halda versəniz yaxşıdı... Ananızdı axı.

Hüsən anladı ki, qız Sevindiklə mülayim danışardı. Sevindik cavandı, ərgəndi, qeydçi qız bunu duymuşdu. Qız da subaya oxşayırdı. Hətta Hüsənin ağılından keçdi: «Sən ölmə, adamı qınamasalar, elə buradaca, bu qızla Sevindiyin kəbinini kəsdirərdim». Özü də lap yerinə düşərdi. Çünki bilmişdilər ki, Sevindik orada evlənmək istəyir. Məzuniyyətə gəlməklə onlardan rüsxət almaq istəyir; amma hələ sözü açmayıb, bir yandan da anasının azarlamağı. «Əgər Sevindiklə qız ötəri yaxınlaşsa idi, bəlkə kömək eləyərdi. Ailə məsələsi uzun işdi, iki daşın arasında başlasa idilər elçiliyə, qız gülərdi. Eşidən-bilən onları töhmətlərdi. Anaları üçün bir stəkan qanı qiymayıb, gör nə yola gediblər?» - deyərdilər. Orasını Hüsən bilmirdi ki, verilən qanın ölçüsü ilə nə qədər olmalıdır, bir stəkan, yoxsa bir vedrə. Hüsən qanı vedrə ilə, qan yatağı-yalağı ilə siləbəsile görməyə öyrəşmişdi. Onunçün də qan deyəndə nəzərinə nə az, nə azacıq, badya-badya, vedrə-vedrə gələrdi.

Bir də üz tutdu, bir də qız onu başa saldı. Hüsən işarə vurdu ki, qardaşım hərbi qulluqdan məzuniyyətə gəlib. Gəlib görüb ki, anası xəstədir, qoyub gedə bilmir, heç biz də buraxmaq istəmirik. Çünki gedib orda qanımızı qarışdırı bilər. Naxırı hürküt, axsağından yapış. Qız onun nağılından bir şey anladı-anlamadı, ümid verən söz söyləmədi. Hüsən adam-aldadan deyildi, özü də boş danışığa uymazdı. Hərçənd dil-tovla bəzi işlərin şəhər yerində, xüsusən qızların əli ilə düzələcəyinə inanırdı, əlbəttə, Sevindiyin hesabına. Gördü yox, bu üzdən qız onun xoşuna gəldi: hə-hə, yox-yox, kişi qızı kimi.

- Qanı mütləq biz verməliyik? Bəlkə yaxın adam, anamı, Sevindiyi istəyən, ürəkdən istəyən bir adam hörmət eləsin?

Qız dedi:

- Orada başa salarlar! – enlikürək, cantaraq, gödərək, qıçları əyritəhər Hüsənə bayırı göstərdi. Onun işıqlı, ala gözlərinə baxdı, bayaqkı sarıbənz gənci, kiçik qardaşı xatırladı.

- Gedin, orada başa salarlar!

- Sən öl, mən ömrümdə heç kimə yalvarmamışam. Bax, bacı kimi sənə üz tuturam, mən ölüm, əgər burda düzələnsə, bizi dağa-daşa salma. İşimiz-gücümüz qalib orda. Səpin, biçin, hörmət eləyərim.

Qız ayağa qalxmış, iç qapıdan getmiş, Hüsən elə bilmişdi ki, onun xahişi üçün çıxdı. Beş-on dəqiqə gözləmişdi və qız haçandan-haçana qayıdıb gəlib yerində oturanda Hüsəni görüb təəccüblə irişmişdi:

- Siz hələ getməmişiniz?.. Bu gün xəstəxanada yer azdır, səhər-səhər başqa naxoşlar gətirilir. Gecikərsiniz. Ananız əziyyət çəkər.

Hüsən ayaq götürüb qapıdan çıxmışdı. Onun orada o qədər ləngiməyinin mənasını anasının yanında, arçıl ağacının altında oturan Sevindik bilmişdi.

Böyük qardaşın dodaqları titrədi: «Baş tutmadı». Sevindik üçün aydın idi ki, Hüsən arsenalında nə vasitə, imkan vardı hamısını işə salmış, hətta Sevindiyn onun doğmaca qardaşı olduğunu da qıza özgə bir vədlə andırırdıqdan sonra əlini üzmüşdü.

İri-xırda avtobusların, trolleybus və maşınların sürü-sürü qıcıldadığı küçəyə doğru enirdilər. Böyük qardaş qabağa düşmüşdü, guya nə xata-bala ilə, çətinliklə üzleşsələr birinci o, sinəsini qabağa versin. Kiçik qardaş nizamını pozmadan qayda ilə gedirdi. Hüsən yerişini itirmişdi, ipliği qırılmış təkü üzəşığı yellənirdi.

Onu maşın köçündən bir nişanə ayırdı; əvvəlcə könlü oxşandı.

Səkinin yanınca yaylaq otu təkü çayır göyərmişdi. Arasında ala yonca da vardı. Elə göyçək, narın, kövrək otdu ki, deyərdin neçə yağışın suvardığı kəndin yalındasan və bir sürü alaquyruq şişək otlayır. Otlanmaqdan ötrü öldürdü bu ot.

Amma Hüsənin yadına bunlar yox, bir həftə qabaq, Sevindik məzuniyyətə gələndən üç gün qabaq baş vermiş əhvalat düşdü.

«26-lar» kolxozundan ətliyə bir heyvan gətirmişdişlər. Mayqabağı onu kəsməli idilər ki, camaata bayramlıq ət satsınlar. Bir cavan, tuncü-dəmir cönkə idi. Bazar başında aləm tamaşasına yığılmışdı. Onu çaylağın arasından sallaqxana damının qabağına aparanda uşaq-böyük, nə qədər adam düşüb gəldi. Baxsınlar necə kəsəcəklər. Vəsən dedi:

- Sən ölmə, ömrüm boyu mal-qoyun başı kəsmişəm, bunun boğazına bıçaq çəkməyə əlim gəlmir! Bax e, bir bax, mən ölüm, Hüsən! Heç belə heyvan görməmişəm. Aləmdi. Gözə bax-qan çanağı, gövdəyə bax, əkə ki - əkə!

Qolu zorlu beş-altı köməkçi yaxınlaşdı. Qara-dəmiri cöngə adamların arasında neşter buynuzunu tərpetmədən, əhmər gözlərini çəpərləyən kipriklərini çalmadan dayandı. Onu bir kolxoz satır, bir özgəsi alır. Başqa heyvanlardan ayırıb, bura açıqlığa çıxarıblar ki, hamı əməlli-başlı görsün! Sahibi vidalaşsın, alan çəkib aparsın. Cöngə sallaqxana qabağında Vəsənin torpağın üstünə atdığı çəngəllərin, üçqat qəzil çatının, qan qurumuş çuxurun nəyin əlaməti olduğunu anlamadan tamaşa eləyirdi.

Vəsəni də bu qüvvədə, bu behdə dolub-toxtamış canlının öz canına, qanına belə şüursuz baxmağı, kütlüyü vaysındırdı. Birdə əlini dizinə çəkdi. Kəsdiyi mal-davarın sürtünməyindən yağlanıb işıldayan şalvarı xışıldadı.

- Sən ölmə, qiymıram! - dedi. Hamı gördü ki, hələm-hələm kövrəlməyən Vəsənin gözü yaşarıb. Onda Hüsən irəli durdu, köməkçilikdən başçı yerinə keçdi və dedi:

- Vəsən! Görürsən, heyvan acdı. Mən ölüm, dayan, qoy niskilli getməsin. Ə, bu heyvan havaxt bağlanıb? - Kolxozdan düşüb cöngənin dalınca gələn fermaçıdan xəbər aldı.

- İsrəgündən! – dedi.

- Aqlım kəsmir! – Vəsən bu ayaqda kələk gəlmək istəyən fermaçını kənara itələdi. – Siz olasız, qarnı boş heyvanı verəsiniz ətliyə?! On vedrə su içirdib, bir taya ot yedirərsiniz.

Gədə əllərini ovuşdurdu:

- Yox, Vəsən dayı, yeməyib. Kefi yoxdu, yeməyib. Nə illah elədik, dilin vurmadı.

Camaat gədəninin dediyinə inandı. Bu, müstəsna haldı. Bilirdilər, çarvadarlar, malçılar bir yerdən ətlik heyvanı diri təhvil götürüb şəhərə-qəsəbəyə aparanda yolda nə mümkündü otarıb, suvarılar ki, diri çəkisi qalxsın, artıq gəlsin. Bu tək malla bacarmamışdılar.

Hüsən başını bulaya-bulaya irəliləyib əlini cöngənin qunqucuna uzatdı, Vəsəni həsmənledi:

Görmürsən ə, böyrü necə çalalanıb? Acdı heyvan, dodaqları quruyub, yanır susuzdan, - dedi və əlini qaldırdı:

- Tələsməyin! Vəsən, əl saxla! Mən bir iş görəcəm. Qoy muzdubabala batmayaq.

Hüsən heyvanı yedəyinə aldı, çəkdi kəhrizin üstünə sarı.

- Hə, bildim neyləyəcəksən! – dedi Vəsən. – Əyə, özünü yorma! Çək, qaytar bəri görək!

- Dayan, dayan!

Sallaqxana ilə kəhrizin arasında bir tala yer vardı. Ora yaz ağzı yonca səpərdilər, beş-on günə qalxıb qalınlayardı. Vəsən-Hüsən öz heyvanlarını, hərdəndə bu gündən sabaha saxlanan kəsiləsi xırdabaşı, iribaşı ora buraxardılar. Yonca təzə qalxmışdı, hələ ora heyvan ayağı dəyməmişdi. Vəsən anladı ki, Hüsən cöngəni oraya çəkir.

- Dadmaz, - dedi. – Özünü incitmə.

- Baxarıq! – Hüsən cavan malı yoncalıqdan bir qədər bəridə saxladı. Özü də yanında dayandı. Heyvan səhərin yaz sərinliyində işıqlanıb yamyaşıl şaxan yoncalığa əvvəlcə baxmadı. Sonra birdən dırnağı ilə qumu eşib o yana səmtləndi. Hüsən yedəyi boşaltdı. Heyvan yoncalığa yeridi. Kəhrizin gözündən daşlanıb çaylağın çınqıllı arxına dolan, köpüklənən, şırıldayan dum duru suyun saflığını anıb umsundu və özünü yoncaya təpdi. Dil çaldı, kündələnmiş ala yoncanı xırıltı ilə biçdi, ötürdü, bir də ağız dolandırdı. Hər dəfə də əhməri, qara-qırmızı gözlərini altdan-altdan dikib, gözünün qabağında, kəhriz arxında çağlayan suyun şırıltısına qulaq verdi. Cəhd eləyib yoncanı biçdi-biçdi. Hüsən gördü ki, heyvan ora can atır. Onu çəkdi kəhrizin gözünə. O yerə ki, lağımdan çıxan su dəyirmədən qopurmuş tək fəvvarə vururdu. Cavan mal qara dodaqlarını uzatdı, o ki var içdi. Suyu adicə heyvan kimi dodağının ucu ilə sümürmədi, ağızını axına tutdu, suyu quraqsımış, caddarlamış torpaq tək canına sinirdi, zoğlanmış buynuzlarının ucu da islandı. Hüsən yedəyi lap boş qoydu. Cöngə doyunca içdi. Başını qovzadı, dodaqlarının ucundan damcı süzüldü. Heyvan

qara lağımdan gurlayan ağ axarın hardan, haralardan baş alıb işıqlı dünyaya çıxdığını anlamaq sövqilə başını dikəltdi, dağın ətəyilə bir-birindən aralı köbələnən quyuların ağzına xeyli baxdı. Hüsən yedəyi çəkdi. Heyvan dartınmadan, çəkinmədən onun ardınca şütüdü.

Hüsən onu yenə sallaqxana meydanına gətirəndə heyvanın bayaqkı bikefliyindən əsər qalmamışdı. Elə bil özü indicə Vəsənin ayaqları altına yıxılacaqdı: «Qanın-canın halaldı. Nuş can!» - bu sözü Vəsən şəhərdən kəndə dincəlməyə, təzə ət, quzu yeməyə gələnlərdən öyrənmişdi.

Vəsən əlindəki mal bıçağını çəngəllərin üstünə atdı. Heyvan cingiltidən diksindi.

- İndi heç yaxın düşməmə! Bayaq yenə təhəri vardı. Hələ siz bir onu yıxın görüm, bacaracaqsınızmi?

Vəsənin, yoncadan yeyib doluxsumuş cavan cöngədən onsuz da gözü su içmirdi, həm də axır vaxtlar balaca qocalmışdı, ağır iş çox girmirdi.

- Ə, bəlkə qorxursan, ay karsız?! – deyib Hüsən sataşdı. Köməkçilər gülüşdülər. Hüsən cavanlara göz elədi:

- Yıxın görüm ə, bunu! – dedi, pəncəyini çıxarıb kənara atdı, qolunu cırmadı. Əyilib çəngəllərin üstündən mal bıçağını götürdü, əlinin tilinə çəkdi, dirnağının üstünü qəddədi.

- Bıçaqdan arxayın ol, - dedi Vəsən də, sevindi ki, bu işi Hüsənin boynuna qoya bildi.

Zilioğlu, Ocaqqulu oğlu Tanrıverdi, Əşrəf, Sarı oğlu. Məti irəli durdular. Hərə bir səmtdən bələddədi ki, oradan yapışacaq. Zilioğlu yuxarı, Hüsən tərəfə keçdi. Bilirdi ki, heyvanın özü də beləsinin zor yeri boyun-süysün tərəfidir. Əsas boynunu qatlamaqdır.

Bay atannan! Mirzəcanlının, Yarəhmədlinin özünə güvənən kişilərin hamısı elə bil burada idi. Guya mal kəsmirdilər, həmişəki kimi, nə isə özgə iş idi.

Hərə bir tutarından yapışib cöngəni sol böyrü üstə çökdürdülər. Hüsən nəfəsini çəkib tuncü cöngənin baş tərəfinə əyildi:

- Qibləyə tutun! - dedi. – Qurban təpəsinə! - bu yerin qibləsi Qurban təpəsi idi; toyuq-cüce kəsən, mal qıran yönünü o səmtə çevirirdi. Qurban təpəsinin bərisində, Xubyarlı altında bölük-bölük qəbiristanlıqdakı başdaşlarının da hamısı o səmtə boylanırdı.

- Qurtar görək tay! - Vəsən üzünü kənara tutub deyindi.

Hüsən onun polad saplı, ovxarlı bıçağını açdı, bir kərə də əlinin içinə çəkdi. Vəsənin bıçağı həmişə qelizdi, tükü atdırardı. Hüsən dizini heyvanın süysününə dayaq verdi, sol qolunu heyvanın ənginin altından doladı, qanırdı.

Bu məqamda dəmir cöngə işin deyəsən zarafatdan adladığından şübhələnib dəbərdir. Amma Hüsən heyvanın girəvə kələyin elə kəsmişdi, onu elə mənəgenəyə salmışdı ki, tərpənə bilmədi. Polad bıçağın almaz təkli işıldayan tiyə-xəncəri cöngənin dolub qalınlaşmış dərisindən keçib ətə, damara yeridi...

Köməkçilərin əli-ayağı, bədəni titrədi. Hüsənin yanından heyvanın döş səmtindən yapışmış Zilioğlu kimi yava da karıxan kimi oldu.

- Bərk dayanın! Buy, ə, karınız kəsilməsin! Sizə nə oldu?

Mal şişdi, şişdikcə özü ilə birgə köməkçiləri qaldırdı. Hüsən bıçağa güc gəldi. Ləngitsə heyvan əldən qopa bilərdi.

Belə bir ovsanasızlıq baş vermişdi. Özü də uzaq yox, elə ötən payız. Mərcanlıdan bir buğa gətirmişdilər. Onu Vəsəngil güc-bəla ilə yıxıb kəsdikləri yerdə heyvan, necə olmuşdu, əldən buraxılmış, dəli kimi oynağa qalxmış, hamı qaçıb dağılmış, Mərcanlı buğası üzülə-üzülə üz tutmuşdu hara gəldi ora. Axır birtəhər kəhrizin üstündə haqlayıb canını almışdılar.

Odur-budur cavan, ötkəm mal kəsəndə ehtiyatı əldən vermirdilər. Əgər o cür urvatsızlığa yol versələr biabırçılıqdı. Bir halda ki, həmin Mərcanlı buğasının ətini çox adam halal sanmayıb almamışdı. «Ulqum-leşdi» demişdilər.

Vəsən o vaxtdan gözükölgəli qalmışdı. İndi-indi məzəmmətdən qurtarırdı. Təzədən bir də adını niyə batıraydı!

Amma «26-lar» kolxozundan alınmış cins mal şıltaqlıq göstərmədi. Bir-iki dəfə gərilib dartındı. Elə ki iş ulquma çatdı, bıçağın ötüb ağartdığı yerdən sel tək qan gəldi, cöngə sustaldı. Yalan olmasın, bəlkə üç vedrə qan verdi. Hər dəfə dartındıqca heyvanın çənəsinin altı ilə köksü bərabəri qan vururdu. Hüsən elə həmin Mərcanlı buğasının barəsində fikirləşirdi ki, görəsən necə olub, Vəsən tək görüb-götürmüş başkəsən onu girəvədən çıxarmışdı. Hüsən dönüb Vəsənə demək istəyirdi ki, gördün, bax, işin təhri budu. Bunu demək istəyirdi ki, onda gördü, sən ölmə, Mirzəcəanlı kişilərinin hərəsi bir yana qaçdı. Dəmir cöngə bıçağın altından nə təhər sıpxıb partladısa, çuxura dolmuş qanı nə təhər çalxatdısa, Hüsəndə üst-baş, sir-sifət qalmadı, gözləri tutuldu. Vəsən kömək vermək əvəzinə durduğu yerdəcə böhlənib tamaşa eləyirdi.

Boğazı yarıyacaq kəsilmiş, bıçaq hülqumuna işləmiş canlının qüvvə tapıb, beş-altı nəri kənara tullayacağı ağıllarına gəlməzdi. Hamısı düşünmüşdü ki, iş bitdi. Cöngənin əl-ayağını boşaltmışdılar, yazıq rahat qurtarsın.

- Əyə, mana bir su verin! Əyə-əyə! Vəsən, su, su! - Hüsənin gözlərini qan tutmuşdu, nə baş verdiyini anıdırmırdı. İkiqat bükülüb əl-ayağı ilə su dolu vedrəni axtarırdı; hazır qoymuşdular ki, kəsilən malın başını, boğazını təmizləsinlər.

Hüsən anlayırdı ki, heyvan tamam buraxılıb. Gözü tutulduğundan bilmirdi ki, kim hardadır, ətrafda qarışıqlıq düşmüşdü, hamı tənəffəsdə. Hüsənin ağılı kəsirdi ki, belə qarışıqlıqda başını itirməyən Vəsən olar, ona görə də Vəsəni səsleyirdi:

- Əyə, Vəsən! Buy, əyə mana su-su! Hanı o vedrə, a karsız! - Bir ucdan haray təpirdi. Köynəyinin qolu, dirşəyi, əlləri ilə üzünü ha silirdi, gözü açılmırdı. Əlləri, dirşəyi qan içində idi, daha artıq yayıb-yaxırdı. Vəsən onu görürdü, o, Vəsəni görə bilmirdi.

Axır ki, ayağı vedrəyə ilişdi, əllərini qoşalayıb vedrəyə basdı. Şarap-şurupla dörd-beş dəfə suyu qovzayıb üzünə çırpdı. Gözü açılan kimi əvvəlcə başı həşirinə qaldı. O dəqiqə də bayaq yoncalığa aparanda öydüyü buynuz yadına düşdü: «Sən ölmə, elə bil süngüdü». Yaman dönməz, şiş buynuzu vardı cöngənin.

Harda idi cöngə? - Onda gördü, heyvan başı bədənində silkələnə-silkələnə üz tutub çaylağa. Adamlarda, köməçilərdə bət-bəniz qalmayıb. Biri o birini ürəyində pəsmənləyir, amma hələ

dinmirlər. Hamısı da deyəsən bir-birini qınamaqdansa, heyvanın neyləyəcəyini güdürdülər. Cöngə getdi, başı ayaqlarının arasına enib atılaraq, ətrafa qan çiləyə-çiləyə, çaylağın daşçınqılında eşinə-eşinə düz yoncalığa götürüldü. Ora çatanda yumşaq yaşıllığı görməsə də, duydu ki, daşlıqdan çıxıb.

«Ay tanrı!» - indi düşünürdü Hüsən. Dəmir cavan cöngə yoncalıqda bir oyun çıxartdı, bir həşir qopartdı! Vəsən özünü saxlaya bilməyib zülüm-zülüm ağladı. Zilioğlu əlini dizinə elə çırpdı ki, şalvarı şırıltı ilə cırlıdı; çünki mömüntəb adamdı, özü də, anası da, elə bir muzdu-babala batdıq ki, - dedi – ilmətənim günahlarımız yuyulmayacaq.

Cöngə yeridi yoncalığın ortasına. Başını ha düzəltməyə çalışdı, baş bədəndə durmadı, gah o yana aşırıdı, gah bu yana. O halında heyvan elə hey cəhd göstərirdi ki, ağzını ala yoncaya çatdırsın; eşindi, yığılıb bir də dikəldi və qaytağıya başladı. Dizinə qalxan yoncalıqda atılıb-düşdü, dolandı, fırlandı. Bir oynaqladı, bir şövqü tutdu ki, ən dəli-dolu çağında heç bir buğa bu oyunu çıxara bilməzdi. Dəmir cöngə yoncalıqdan şırıltıya doğru yönəldi, yenə qan çilənirdi. Bayaq axı, Hüsən öz gözü ilə görmüşdü ki, ödəksiz mərdimazar malın boğazından bax o kəhrizin gözündən çıxan kimi, o yoğunluqda, o guruluqda qan daşlanıb; intəhası o ağdı, gümüş tək, bu qara idi, şərab kimi. «Bəs, a dədəmin balası! O qədər qanı axan heyvanda, canlıda bu nəfəs, hey güc hardandı?»

Dəmir-tuncu cöngə suya, Məmmədbey kəhrizinin gözünə dartındı. O qorxulu idi ki, heyvan ordan da döşə, dağın ətəyinə yönəlirdi. Nə görürdü, nə anlayırdı? Yuxarı quyunun köbəsinə doğru can atdı. Görünür, üzüyuxarı diklənəndə başı nisbətən qalxırdı və bu onu şirniklədirirdi. Amma ora dikləne bilmədi, dönüb kəhrizin üstünə getdi. Vəsən, Hüsən, o birilər ardınca yüyürdülər. Yoncalıqdan keçdilər, qalxıb qanadlanmış gur göyərmiş yoncalığı cöngə al qanı ilə suvarmışdı. Hər tərəf, hər addım onun qanına bulanmışdı. Arxın başına iki-üç addım qalmış cöngə taqətdən düşüb yığılmışdı...

Söz-sov oldu.

- Nə oyun çıxarırsınız, a kişi? - deyib qəsəbə sovetinin sədri bazar başında Vəsəni saxlamışdı. Əlli ilin malkəsenisən, o yoncalığı, kəhrizi niyə heylə qana bələmisiniz? Camaatın daha ayrı tamaşası yoxdu-nədi? Utanım yerinə, Vəsən!

Vəsən neyləsin, malı Hüsən buraxmışdı. Vəsən də, o birilər də söz tapmayıb demişdilər ki, heyvanın qanında nə isə varmış. Biz elə mal görməmişik ki, canı boğazında, başı üzüdmüş kökdə qalxıb konsert çıxartsın.

- Çıxmayan cana nə qülhüvallah?

- Can şirindi, həyat gözəldi, qardaşlar! Heyvan da yaşamaq istəyir, insan da, istəyir lap kəsilmiş başla olsun.

Daha sonra onu araşdırdılar ki, cöngənin qanı qüdrətli imiş. Yəni coşqunmuş, illətli imiş, dəliliyi varmış, «26-lar» kolxozunun mal həkimi Ramiz bunu eşidib bazar başında Vəsənlə Hüsəni tutmuşdu:

- Bura bax, ə, a mitəfinlər. Bir üç yaşar dananı kəsə bilməmisiniz, indi gül kimi malımızı şübhəyə saldırırsınız elin gözündə?! Onun qanı, sən öl, Vəsən, səninkindən təmizdi. Heç bilirsən, onları necə yoxlatdırırıq, analizdən keçirtdiririk? Özü də burda yox. Sən öl, sən in başın üçün, hər iki aydan bir onların hər birinin qanından on qram sınaq şüşəsində, ağız bağlanmış, hermetik qaydada düz bir baş Bakıya aparıram. Hamısı gül kimi təmiz heyvandı.

İntəhası, bu sizin əlinizdən buraxılan axır vaxtlar bir az bikefləmişdi. Dedik, qoy verək camaat yesin. Ağızınızı avara qoyub bilmədiyiniz şeyi danışmayın. Öz karsızlığınızı onunla ört-basdır eləməyin. Buna bax, mən ölüm, bir bunlara bax! - mal həkimi gəncdi, cimi-xımı idi, haqsevəndi; onunçün də Vəsəngilin sözü onu odlamışdı. Gecəsini-gündüzünə qatıb cins malın sağlamlığını gözləmişdi, azardan, çordan-dabaqdan qorumuşdu. Bu əfəllər gözgöresi heyvanı əllərindən buraxdıqlarından istəyirdilər təqsiri fermanın adına yozsunlar.

Ondan sonra özgə səbəb ağllarına gəldi. Təqsir, günah ayaq açıb aralıqda gəzirdi. Onu kiminsə boynuna qoymaq, nə iləsə aydınlaşdırıb danışığı yığışdırmaq lazımdı. Bu əhvalat adamlara, qəsəbəyə, kəndə az qala bir möcüzə tək görünmüşdü. Gərək əsl səbəbini, baisi tapıb dedi-qodunu yığışdırma idilər. Kim istəyər ki, onun işi-gücü, özü, sənəti müzakirəyə döndərsin? Bir halda ki Hüsənin, Vəsənin yerinə yerikləyənlər, göz dikənlər vardı. Biri elə Zilioğlu Vəli ki, qənarəsi, çəngəlləri, əlli cür çapacağı komasının dirəklərində pas atırdı.

Zilioğlu Vəli bir söz deyibmiş, ağlabatan bu idi. O, kəhrizin başında ətlik heyvanları sinəyə verib dincələndə, Vəsən adadan onun yanına keçmiş, söhbət təzələmiş və Vəli demişdi:

- Sən öl, Vəsən, belə qaravəlli mən nə eşitmişəm, nə görmüşəm, ilmətənim. Ağır haqq-hesabdı. Bu zalım oğlu əlində ildirəm tək bıçaq, mən hiss elədim ki, təpiyir. Ayə, a zalım oğlu, əlin niyə əsir? İnsafsız çətdıra bilmədi, gördüm heyvan partlayır. Ha güc verdim, sən öl, biləklərim qırılırdı. Gördüm tək qalmışam, hamının əli-qolu boşalıb. Di saxla görüm o cür hadağası! Gücümü çatar insanın heyvana? Amma bunun səbəbini mən bir işdə görürəm. Sən də mal saxlayansan, məndə gözümü heyvannan açmışam. Nə görməmişik?! Taxsır Hüsəndə oldu. Gərək o, heyvanı yoncalığa aparmayaydı. Gərək suya buraxmaya idi! Bir fikirləş, sən səninin olan allahın: kim, hansı ağılkəsən bir saata, yarım saata boğazına bıçaq çəkilesi canlıni, malı, qoyunu otarar, ya suvarar? Məlumdı, heyvan umsunmuşdu. Dünyaya, işığa aldanmışdı. Ta canı ağızından çıxıb bircə gilə qanı qalsa idi, həmin o bircə gilədə axırncı ağızına dəyəən otun, suyun qüdrəti özünü göstərəcəkdı. Özün ki bilirsən nədi yonca? Ə, kəsilesi heyvana həyat şiresi dadızdırarlarmı? Qoy beləsini üç gün ac, böyrü-böyründən keçsin. Özü yıxılsın bıçağın altına!

Bunlar hamısı ağlabatan söhbətlərdir; bunların hamısını sonra Vəsən bircə-bircə Hüsənə çətdirəcəkdı. Amma orası da bəlli: rayondan kökəltmə məntəqəsindən ətlik heyvanı hərdən ildə, yarım ildə bir kərə şəhərə aparmağı Zilioğluna tapşırırdılar. Əgər kəsilesi heyvanı otarmaq qəbahətdirsə, onda niyə deyirdilər ki, Zilioğlu yol boyu az qala Ələtdən Keşləyəcən heyvanı platformadan düşürüb otara-otara, suvara-suvara aparır? Bundan nə qazandığı qapısındaki iki «Jiquli»dən – biri oğlunun, biri kürəkənin, həyət-bacasındaki dəsgahdan görükür. Kəfdədilər, nə qədər ağlasa da!

Bunları eşidəndən sonra Hüsən indi xatırlayırdı ki, çirtma vursan qanı çıxardı. O, başqa şey hiss eləmişdi. O vaxt ki, Zilioğlu Vəli heyvanın döşündən basmışdı. Onda Hüsənin dalağı sancmışdı. Heyvanın əsas girəvə yerindən Zilioğlu yapışmışdı? Lap indinin özündə də Hüsənin bir qətrə şübhəsi yoxdu ki, bütün o qəziyyənin baisi, səbəbkarı Zilioğlu olmuşdu. «Köpəyoğlunun qəsdı, qərəzi varmış, mərdimazar – əclaf! Gördüm axı, malın başı qalıb mənim ixtiyarımda, bir əlim bıçaqda, bir əlim ənginin altında; gərək yapışan sapığmaya idi. Hanı, sən öl, Vəsən, balalarımızın canı haqqı, o Çomağatanın qibləsinə and olsun, onda gördüm Zilioğlu əlini yalandan qoyub heyvanın üstünə, heç bircə sısqı uşaqcan güc vermir! Qanmaz döyüləm ha, ə mən? Kələyin hardan keçdiyini yaxşı bilirəm. Gəlsin, gəlsin işləsin! Sən öl, arvadı aparım Bakıya, qayıdım, özüm ərizəmi verəcəm. Qoy gəlsin o nənəsinin oğlu kəssin. Amma deyəcəm ona. Sən öl, elə deyəcəm».

Hüsən də ötkəmdi, əldən isti idi. Doğrudur, canda, boyda Zilioğlundan qorxaq, yığcamdı. Amma xırsızdı. Odur ki, hələlikdə açılışmadılar.

Gün-gündən arvadın halı pisləşirdi, Hüsən qalmışdı neyləsin. Bu ağzığöyçəklər hələ bir söz də düzəltmişdilər ki, Hüsənin cəzasını anası çəkir. Həmin heyvanın ahı anasını tutub! Bu söz də onu bir yandan yandırır. Bilirdi ki, tələ hardan qurulub. Heyvanın başkəsik qaçmağı anasının da qulağına çatmışdı. Xəstələndən sonra həkimxanada ona Qaraşın qızı demişdi. Demişdi, səninki ocaqlıqdı!

Sevindik gəlib anasını qəddi sınımış, bükülmüş görmüşdü, halbuki onun anası top kimi idi. Bütün həyəət-bacanı saxlayırdı, heyvana da o baxırdı, kolxozun da lazım gələndə kərimə yarayır. Onun hesabına gəlinləri işə gedirdi. İndi gəlib görmüşdü ki, arvad bükülüb oturub astanada. «Moskviç»dən düşəndə Sevindik hiss elədi ki, anası olan-qalan gücünü toplayıb birtəhərle qalxdı ki, onun qabağına çıxsın. Bu tezlikdə övladının qanını qaraltmasın.

Sevindik əvvəldən sayıq uşaqdı. Görən kimi anladı ki, anasının halı özündə deyil. Axşam qohum-əqrəba yanında bir də xəbər aldı ki, anama nə gəlib, niyə xəstələndi? Bu dəfə üzünü Hüsənə tutdu. Evin böyük oğlu o idi, cavabdehliyi o daşıyırdı.

Hüsən pərt-pərt:

- Azarlayıb də! - dedi. – Adam azarlayar!

Balaca qardaşın belə bozarıb-qaralaraq soruşmağı Hüsənə toxundu. Sevindik balacılığından qaraqabaqdı, murğuzdu. Amma Hüsəni o dilxor elədi ki, otağa yığılmış el də bu sualı eşidəndə üstlərinə su calanmış təkə sustaldı. Hiss olundu ki, dörd gün qabaq baş vermiş hadisəni yadlarına saldılar.

- Nəsə görünür, bala, bir günah işləmişəm çıxıb qabağıma! - dedi. Arvad kiçik oğlunun gəlişindən kövrəlib, dənənəcən buz baltası təkə çaqıldayan canının birdən-birə kütləşməyindən hövllənərək özünü saxlaya bilmədi:

- Deyirlər məninki ocaqlıqdı! Burda qara yola, qara saata bir buğa kəsmişdilər...

- Eh-e-e! Əşi, sən atanın goru, qoy oturmuşuq! Buğa-buğa. Söydürəcək indi mənə buğa yiyəsini də, buğa alanı da, buğanın ətindən yeyəni də.

- Yaxşı-yaxşı, bilmədim! - deyib arvad susdu. Arvad susdu, qohum-əqrəba başladı. Sevindiyin iştirakı ilə cəmlənmiş məclisdə bəziləri Hüsənə məsləhət gördülər ki, arvadı Çomağataya aparsın!

Zabit paltarını Sevindiyin hələ əynində idi, qızılı haşiyəli, sarı-günəşi zabit poqonları, köbəsi naxışlı şapqası parlayırdı. Poqonlarındakı ikicə ulduz xırdaca olsa da Sevindik marşal kimi, general təkə həşəmətli görünürdü. Bu yar-yaraşığın, nüfuzun qabağında Sevindik kəndin türkcərəsinə qoşulub deməyəcəkdə ki, hə, gəlin sabah heyvandan-filandan götürün, tərənək siz deyən yerə. Yox, Sevindik özgə məfkurəli adamdı: səbəb poqon-ulduz deyildi, poqon-ulduz da onun həmin təbiətindəki ocağa-caduya inanmazlıqdan, etiqaqsızlıqdan. Sevindik ertəsi gün anasını həkimə apardı.

Hüsənə gəlinə o, qohum-əqrəbanın məsləhətindən çıxmazdı. Bir illət ki, dərmansız, yolsuz, xərcsiz yox olub gedə bilər, yeni Çomağatanın qüdrəti ilə arvad sağala bilər, onda niyə ona

eziyyət versinlər, özləri də neçə gün işdən-gücdən qalsınlar. Hüsən inanırdı. Amma təəccüblü deyildi ki, bu dəfə o, Sevindiklə razılaşdı.

- Boş sözdü! Heç bir günaha, naləyə gəlməyib: həkimə aparacayıq, - dedi. O əsasla ki, əgər Hüsən anasını Çomağataya aparsa idi, bununla öz aləmində camaatın nəzərində təsdiq etmiş olurdu ki, arvadınki xəstəlik deyil, tutmadı, qarğışdandı, vurğundu. Bu isə oraya gətirib çıxarırdı ki, demək deyilənlər doğrudur: «26-lar» kolxozundan gətirilmiş cins cöngəni kəsəndə yol verdikləri əcəlləmənin sədəməsidir!

Beləliklə, Zilioğlunun dediği düz çıxırdı. Hüsən heyvanı umsundurmuş, əcəl ayağında aldatmışdı. Dünyada, şəriətdə bundan böyük günah işlətmək olmaz, bu bir. İkincisi, Zilioğlunun peşəkarlıq, bacarıq cəhətdən dediği böhtan yerini bərkidirdi: Hüsən heyvanı düz-əməlli kəsə bilmir. Əli ağırdı!

«Əlimin ağırlığını mən sənə göstərəcəm. İstəyirsən, div boyda ol! Amma arvadı ocağa aparmayacağam».

Xəstəxanada, ordakı həkimlərə yoxladandan sonra gətirmişdilər Bakıya. İndi Yasamalda, Şərifzadə küçəsindən Avakyanaya düşdükleri yerdə, iki qardaş bir-birinə qoşulub Qanköçürmə stansiyasını soraqladıqları halda bütün bunların hamısı gəlib onun fikrindən keçdi. Səbəb tək-cə yolun qırağında, səki uzunlu qalxmış göy-yaşıl otda demək azdı. Nə olmuşdu, olmuşdu. Hamısı orada qalmışdı. Əgər anasının sənədlərini qaydaya salıb, az qala palataya götürəcəklərini gözlədikləri yerdə bu mazarat əhvalat başlamasa idi; çilli qız qan kağızını ortaya çıxartmasa idi, heç nə ot Hüsənin gözüne görünərdi, nə də onun huşunu, başını dəbərdirib beş dəqiqənin içində bir də beş yüz kilometrlik yolu çapıb onu bazar başına-oradakı söhbətlərə aparardı ki, hər şey təzədən yadına düşsün.

İki qardaş bir-birinin yanına düşüb üzəşığı endikləri yerdə Hüsənin dişi bağırsağını kəsirdi: «Zilioğlu! O adın haqqı, səni o halda buraxmayacam. And içəcəksən! Gözümlə görmüşəm. Sən öl, dünyada hansı müqəddəs bildiyin yer var, ona da and içsən ki, səndə təqsir olmayıb, inanmayacam. O andda varsa, gerek səni kəsə! And keçməyə, mən kəsəcəm! Söznən, sübütən. Lazım gəlsə hənəklə, lazım gəlsə dəyəneklə! Bizi sən salmışsan bu şəhərin arasına! - birdən öz-özündən soyudu: «O neyləsin axı e? Arvaddı xəstələnib də! Yox əgər arvad ocaqlıqdırsa, bunun əsl bəisi Zilioğludu. Allah görməyib, bilməyibsə, əstəğfurulla, mən görmüşəm!»

Hüsən özünə güvənən, ayıq adamdı. Dost-tanışlarının bəzisi əbəs yerə güman edirdilər ki, o dar düşünəndi, xüsusən, basırıqda, şəhər yerində əlindən iş gəlməz! Belə deyildi. Əslində o, lazımsız şeylərdən ötrü beynini yormazdı, olub keçəni çox götür-qoy etməzdi. Elə içən deyildi. Hər dən oradaca sallaqxananın bərisindəki qovurmaxanada təzə kəsilmiş toğlunun iç-ciyərini pörtlədib, qalın soyduğu quyruqastarını da qızardıb yeməyə əyləşəndə Hüsən bir dəfə yalan olmasın, bəlkə bir litr araq içdi. Hamı kefləndi, ondan başqa. Halına təfavüt eləmədi. Başladı o günün dərisini, yununu hesablamağa. Məəttəl qaldılar. Əlbəttə, bir adam ki, o fışqırıqdan sonra şüurunu saxdaya, kəlməsini yanılmaya, onda dilinə heç nə dəymədiyi halda niyə fikir-xeyali dağılmalı idi? İçki bir yana, heç hələ səhər naharını eləməmişdilər. Qatardan düşən kimi birbaşa xəstəxanaya yollanmışdılar. İndi də qan dalınca gedirdilər. Belə olan tərzdə onun şüuru dumdurdu idi, gerek indi bu saat qarşısında duran vəzifədən özgə yerdə də yayınmaya idi. Halbuki, yayınmışdı. Özü də düz həmin cöngə hadisəsinin üstünə qayıtmışdı. Bu, təsadüfi deyildi və iki qardaşın göndəriş kağızını alıb getdikləri işlə ya birbaşa, ya dolayısı ilə bağlanırdı. O üzəndən ki, bir-birinə qoşulub haraya, nə üçün getdiklərini anasına bildirməmişdilər. Arvad tayfası ciyərsiz olur, başlayacaqdı: «Hüsən, sən dədənin qəbri! Heç

yana getmə, heç nə lazım deyil. Məni qaytar, apar düz evimizə. Qoy orada rahat əl-ayağımı uzadım!»

Hüsənə aydın deyildi ki, bu qanı kim verməlidir. Qan alınandan sonra onu neyləyəcəklər? Anasına, onun damarına yeridəcəklərsə, arvad razı olacaqdımı? Qanı onlar – xəstənin yaxın qohumları verəcəkdilərsə, onda Hüsən qabağa düşməli idi, yoxsa Sevindik? Bu çətinlikləri aydınlaşdırmazdan, qan tələbi ortaya çıxan kimi Hüsənin gözlərinin qabağı qaralmış, az qala qışqırmışdı: «Əyə. Vəsən, mənə su verin! Əyə, bir ovuc su! A kişi, gözüm yandı!» Nə əli, nə dirşeyi ilə gözünü silə bilmirdi; özü də heyvanın boğazını bıçağın işlədiyi yerdən yalan olmasın vedrənin ağız böyüklükdə açılan qanın istisi Hüsənin sir-sifətini odlamışdı. Bunun dalıncan da ki, heyvan sıçrayıb qalxanda çuxurdakını da vurub onun sifətinə qaldırmışdı. Qəbul otağında həmin o qan tələbi ortaya qoyulanda, sonra xəstəxanadan çıxıb, dolanıb üzəşağı enəndə, təzə yaşıl otu görəndə Hüsənin ağına bir tapıntı girmişdi. Onu hələ qardaşına deməkdən, ya da oradakı qeydiyyatçı qızdan soruşmaqdan çəkinmişdi.

Hüsən nəyi bilməsə, qan iyini yaman tezəcə alandı. Birinci o hiss eləmişdi ki, ətrafdan nə isə özgə istilik, hərərət saçılır. Həmin ilıqlıq onun yanağını odlayan keçmiş qanın hərərətini təzələdi.

Hüsən duyuxub qardaşına baxdı:

- Deyəsən, buralardadı!

Sevindik həyəcan-zad keçirmirdi. Hərbi libasını, poqon-furajkasını soyunmuşdu. Onun bu tələsikliyinə Hüsən indi təəssüflənirdi. Sevindik hökumət geyimində gəlsəydi, yəqin qorxardılar. İşin daha asan düzəlməyinə qardaşının görünüşü ilə daha tez nail olardılar. Hüsən şübhə etmirdi ki, bu yerdə hərbi geyim, hətta milis geyimindən artıq təsir göstərərdi.

Sevindik qara kostyum, yaşıl köynək geymişdi. Yaşıl qalstuk bağlamışdı, pencəyin altından ağ ipək şərfi səliqə ilə keçirmişdi. Şalvarının yanlarından qırmızı qaytan qızarırdı. Şalvar, köynək, qalstuk bir də şərf hərbi geyimdəndi. Ancaq poqonsuz və furajkasız Sevindiğin zabit olduğu bilinmirdi. Bununla belə əlamətlərdən duymalı idilər. Hüsən gözünün altından qardaşına baxırdı. Üzlərini səhər-səhər vaqonun tualetində tələsik yumuşdular. Vaqon suyu adamın heç canına sinmir. Kəhrizin gur gözü hara, bu hara? Qoşala əllərini, doldur, vur sifətinə! Canında, qanında yuxudan, gerçəkdən nə ki illət-qərəmət var, çəkilib getsin. İldə, iki ildə bir kərə yolu Bakıya düşəndə Hüsən üzünü vaqonda yumağı yuyunmaq hesab etmirdi. Deyirdi bu «üz yumaq döyül, murdarçılıqdı». Mehmanxanaya, ya da «Dvadsatı»da yaşayan əmisi oğluga çatən tək birinci özünü verirdi kəna tərəf. Əmisi oğlugilin evləri şəhərdən uzaqdısa da, oradan xoşu gəlirdi, canına yatırdı. Həyətdə buz kimi suları vardı.

Sevindik sir-sifətdən, üst-başdan tamam səliqəli idi, təmizdi. Sarı hamar telini elə daramışdı, elə bil yetişmiş buğda zəmisini tellənmişdi. Hüsən indi görürdü ki, qardaşı ondan azacıq da olsa yuxarıdı, boy atıb, haqdı ki, hər ikisi boydan elə yarımamışdılar.

Nə yaxşı ki, Sevindik onun yanında idi. Özgə çarə tapmasalar, Sevindik özünü qabağa verəcəkdə və şprisi-nəyi, hələ burasını da Hüsən aydın görmürdü, Sevindiğin damarına sancacaqdılar. Yox, Hüsən yaraşılıq, istıqanlı, iradəli qardaşının bircə gile qan itirməyinə razı deyildi. Qardaş qanı idi, hansı vacib məqsədlə olur-olsun. Görürdü ki, Sevindik belə ayaqda bircə damcı çəkinmədən özünü irəli verəcək. İndidən, bir yarım addım qabağa çıxmışdı. Onun ötkəmliyi Hüsəni yenə başqa yol axtarmağa vadar elədi. Qardaşından soruşmaq istədiyini qabaqca özü-özündən soruşdu ki, cavab məsrəfsiz olsa, xəcalət çəkməsin. «Görəsən, başqa

qan vurmaq mümkün deyil? Məsələn, yaxşı, sağlam, cinsi – atası, anası tamam məlum, saytal bir cöngənin qanından?»

- Bəri bax, Sevindik! Bir dayan görüm!

Sevindik istər-istəməz dayandı, fikri irəlində idi. Hüsən bayaqdan görürdü ki, Sevindik ondan cavan, eşqli, qanı coşqun ola-ola keçib getdikləri yolun tirəsincə xalı kimi döşənmiş yaşıl çəmənliyə gözünün ucu ilə baxmır. Hüsən lap yaxınındakı otlara göz gəzdirdi. Dedi bəs, Sevindik də onun da izincə baxacaq. Onda, bayaqdan bəri qardaşının fikrindən keçənlər heç olmasa ucundan-qulağından onun da ağına gələcək. Sevindik heç yana diqqət yayındırmadan qardaşının nə deyəcəyini gözlədi: tez sözünü desin görək. Onsuz da, getdikləri işdə Hüsən xamdı.

Hüsən:

- Yaxşı qalsın! Di yeri gedək! - dedi və əli ilə qardaşının dirsəyinə toxundu. Beş-üç addım atmışdılar ki, qəfildən Hüsənin yadına bir şey də düşdü, dodağını dişlədi. «Buy səni yarımayasın. Vəsən?! - dedi. – Əyə, sən də belə?!»

Vəsənlə Hüsən həmkardı, yoldaşlıqda nə müddətdi can qoymuşdular. Dilləri, sirləri birdi. Hüsən Vəsənə inanır, bel bağlayırdı. Vəsən bilmərrə ona kəf gəlməz, xəyanət bilməz. Təkcə ona yox. Amma ona heç yox. Vəsəni həm də ağsaqqal sayırdı, beş-altı yaş böyükdü. İşlərinin çox cəhətini Hüsən ondan öyrənmiş, mənimsəmişdi. Vəsən ehtiyatlı, səliqəli adamdı. Üzünü həftədə bir kərə qırxdırdı. Xəncər-bıçağı, çəngəl-qarmağı həmişə tərtemiz, passız-pussuzdu. İş qurtarandan sonra birinci növbədə özünü Məmmədbəy kəhrizinin başına verib, hər həməsalanı gül kimi yuyub təmizlərdi. Vəsənin o xasiyyəti də məlumdu ki, böyüklüyündən istifadə eləməzdi. Böyüklük o idi ki, birinci gərək sən özün qolunu çırmayıb çətin işə girsən. Nəinki qəndən kiçiyi itələyib qabağa verəsən. Yox, adamın üstündə allah var, Vəsən belə imansız deyildi. Yol böyüyündür. Yeni harda çətin, dolaşq iş var, hətta ziyan var, onda gərək yolu birinci böyük açsın. Bəs əgər belə idisə, onda bəs hansı səbəb üzündən «26-lar» kolxozundan alınmış dəmir cöngə sallaqxana qabağına çəkiləndə Vəsən bıçağı atmışdı? O ki şişmədən, şeşələnmədən dinməzəcə hazırlaşib irəli durar, hər əziyyətə qatlaşırdı. Sonrasını: soymağı, şaqqalamağı, çəngələ keçirməyi və sairəni Hüsənə saxlayardı. Vəsənlə Zilioğlunun yaxın-uzaq qohumluğu da çatırdı. Qanları hansı törəmədəsə qovuşmuşdu. Bununla belə, Hüsən ömür billah ağına gətirməzdi ki, Vəsən onun – Hüsənin yamını Zilioğluna verər, bunu onun ayağına verər. Daha pisi isə, Hüsənə qarşı Zilioğlu ilə əl tutar, peyman bağlayar. İndi dünən axşamdan Hüsən orada yoxdu. Vəsən tək işləməyəcəkdi, ətlik gətirilmişdisə. Gətirilməyinə gətirilmişdi, iki qısır inəkdi, yoncalığı vermişdilər onların ixtiyarına. O, heyvanları xırırdanda Vəsənin köməkçisi, əltutanı kim olacaqdı? Buna Hüsənin şübhəsi yoxdu ki, Zilioğu, hə-ə xoruzun quyruğu yavaş-yavaş görürdü.

O vədə Vəsən Mərcanlıdan gətirilmiş xam malı əlindən buraxmışdı. Onun dilxorçuluğunu elə hey ürəyində çəkirdi. İkinci mal da onun əlindən buraxılıb qaçsa idi, onda gərək Vəsən çəngəl-bıçağını yığışdırıb ət kəsməkdən bir yolluq əl götürüb Veysəllidə daş çıxara idi. Eləməsə, getməsə də, onu daha sallaqxanaya yaxın qoymazdılar. Bir halda ki, birinci kərə heyvan buraxılıb qaçandan sonra camaatın sallaqxanadan sidqi sivrilmişdi. O hadisəni elə bir axmaq hərəkət saymışdılar ki, özgə vaxt Vəsənin də, sonra belə iş Hüsənin başına gələndə onun da dərisinə saman tərpedilər ki, zülmkarlıq, qəddarlıq əyyamı çoxdan keçib, izi-tozu da qalmayıb. O vaxtın atalarının oğulları, nəvələri indi günaydınlığa çıxıblar. «Siz nə törədirsiniz?!» - belə. Hüsən anlayırdı ki, iş yoğunuyacaqmış. İkinci, heyvan Vəsənin əlindən buxılsa idi, istəyir hara and verir versin, deyəcəkdilər: «Burada özgə məsuliyyətsizlik var?» Pis işdi də, pis iş! Pis işin nəyini bəyənərlər? Bütün qəsəbənin, rayon camaatının,

qulluqçusunun dilinə söz sal. Neçə gün onların ucundan axmaq bir danışıq getsin. Əhalinin əhvalı koralansın, dilxorçuluq, qanıqaralıq. Bunun nəyini bəyənlər, harası yaxşıdı? Hansı tərəfdən baxırsan bax – istəyir ustalıq, peşəkarlıq, istəyir o biri yanı!

Bunu Vəsənə Zilioğlu başa salmış olardı. Nə təhər sübut eləyə idilər ki, heyvanın bıçağın altından partlayıb çıxmağı mümkün işdi, görünmüş qəziyyədir. Məsələn, məsələni də elə qurdular; yeddi-səkkiz adamın, canavar kimi kişinin əlindən qopub çıxan, yoncalığa, oradan hətta kəhrizə götürülən dəmiri-qara cöngənin nə qayırdığını görmədiniz?! Özü də iki vedrə qanı axıb, bıçaq hülqumundan keçəndən sonra. Onu ki Vəsən kəsməmişdi. Yazıq Vəsən heç yaxına gəlməmişdi! Kişilərin əli boş, hərəsi bir yana atılıb, cöngə yarıkəsilmiş başı bədənində yellənə-yellənə götürülüb. Bu heyvanı Hüsən kəsirdi, ən girəvə yerindən, qaşqasından Zilioğlu yapışmışdı. İstəyir göydən allah özü çağıra deyə ki, Hüsən, «26-lar» kolxozundan gətirilmiş heyvanın qaçmağında, o şəriətsizlikdə Zilioğlunun heç bir günahı yoxdu, Hüsən inanmayacaqdı. Göz görəti əlində ildirəm kimi şaxan, tük salan bıçaq, heyvanın boğazı onun ixtiyarında, hansı əfəl belə işdə naşılıq göstərib o cür lənətləmə hoqqa çıxaradı? Hüsənmi? Ömründə. Vəsənmi? O da yox. Amma Zilioğlu, hə. O hesabla ki, Vəsənin əlində əsas olsun: «Tək onun başına gələn deyil. Hüsən kimi dəmir əlli, pələng biləkli oğlanın da dizinin altından çıxıb mitəfin heyvan». Bu, Zilioğlunun qurğusu idi. Vəsən belə haqq-hesaba getmişdi, əyilmişdi.

Bu fikir yalnız indi Qanköçürmə stansiyasına çathaçatda Hüsənin ağına gəldi. Hüsən özü bilirdi ki, o, bir az dillidi, qılıqsızdı, köntöydü, bəzən hər nöqsana hirsələnədi. Adamlarla, lap evdəkilərlə də elə danışırdı ki, deyirdin bu saat dişi dil-dodağını qanadacaq. Amma onu da bilirdilər ki, Hüsən tez qızıb tez soyuyandı, onun hirsəlməyində bir xoşluq, hətta gülməklilik var. Hamıya erk eləyir, əslində heç kimin xətrinə deymək istəməz. Sancmasalar, toxunmasalar, o da hər işə, hər adama baş qoşmazdı. Hüsənin başı-beyni özünə uyğundu; gərəksiz fikirlərlə kəlləsini yormazdı. Bir iş ki onun dairəsində üç ağac uzaqdi, hiddətlənməzdi. Beynini əbəs yerə yükləməzdi. İndi özünə haqq qazandırır ki, bayaqdan onu bu qədər gırləyən gümanların kökü, mayası varmış; axır dolandırıb gətirdi o yerə ki, birbaşa Hüsənə, onun işinə-gücünə dəxli varmış. Zilioğlu ilə Vəsənin qəsdqərəzinin üstünə. Ot, cöngə məsələsi, cöngənin boğazından... cöngənin hülqumleş buraxılmağı, hətta indi o işin daha uzaq döngələri, dərin kökləri düşündürürdü.

Vəsənin rəhmətlik atası da elə bir işin güdazına getmişdi, ziblə düşmüşdü. O vədə bir öyeci üzü Qurban təpəsinə yıxıb kəsmişdi. Ondan da söz-həkət başlamışdı! Kişi qurban deyibmiş, əhd eləyibmiş ki, onun xüsusi ət dükənini açsınlar, səsi bağlanmışdı, onu açsınlar. Bu da onda mümkündür ki, camaatın heyvanını özünə qaytara idilər. Vəsənin atası da onlardan seçmə ətlilik heyvan alıb kəsib əhaliyə sata idi. Bir sözlə, xüsusiyyətçilik havası kişinin başından çıxmıybmış. İndi hökumət bilirdi, camaata da aydın idi, Vəsənin dedəsi əbəs yerə dolaşmışdı. O iş o cəzanın tutarı deyilmiş. Vəsənin dedəsini duruya çıxartmışdılar. Vəsən o illəri, qəziyyəni, hələ desən, dedəsini də unutmuşdu. Bununla belə ilan vuran ala çatıdan qorxar deyiblər. Vəsənin ürəyində o vaxtdan bir düyün qalmışdı. İstəyir on ildə bir kərə bir başıaşağılıq üz verəndə, xoşa gəlməyən hərəkət törənəndə Vəsən artıq-əskik danışmaq nədi, heç belə danışanın yanında durmaz, qulaq asmazdı. Ürəyinin gözüne, ciyərinə xal düşmüşdü. Hava balaca soyuyan təkəi həmin xal əsər eləyir və Vəsən üşüyürdü.

Onun Zilioğluna qoşulub, qoşulmasa da bitərəf qalıb o cür qurğu qurmağı gör neçə qat layın, örtüyün altından sirr təkəi açılıb bu həngamədə Hüsəni heyrətə salmaqda idi! Bəs onda nə üçün bu işlər onun yadına indi, respublika xəstəxanasından çıxıb, anasını orada arçil ağacının altında gəlinlə bir qoyub, Qanköçürmə stansiyasını axtarmağa yollananda düşürdü? Ot, otdan cöngə, cöngədən qan?! Hə, qanvermək söhbəti, tələbi ortaya çıxandan Hüsənin damarı soymuşdu. Doğru, onun işi-günü qanla, heyvan kəsməklə, ətlə-sümüklə keçirdi. Bunun

qabağında, dünyada Hüsənin çəkidiyi, ürpəndiyi bir şey vardı, o da insan qanı idi. Üzü çilli, dodaqları göyümlü, çatmaqş qız qan kağızını çıxardandan Hüsən ürəyində: «Mərdimazara lənət!» demişdi. İndi bir yandan ot, bir yandan çəmən axır ki, onun yadına cöngə əhvalatını salmış, belə nəticəyə gətirib çıxartmışdı. Bu nəticəni, ancaq onunla bağlamaq doğru olmazdı ki, guya Hüsən anasını xəstəxanaya götürmək üçün qan verməkdən çəkidiyindən fikrini dağa-daşa salmışdı. Əslində hələ dəqiq bilmirdi ki, qanı kim verəcək, nə qədər verəcək, verəcəklərmi ümumən?! Onun ürəksizdiyi təkce anası ilə bağlı deyildi.

Kiçik qardaşı sol yandakı təzə ağ binaya boylandığını görəndə, Hüsən Sevindikdən üstün inamla ot ətri, ot yaşıllığı ilə birgə rənginə, iyinə hər şeydən artıq bələd olduğu qan iyini alanda tərsleşdi: «Arvadı gerek bura gətirməyəydik, arvadınkı ocaqlıqdı. Ocaqdı. Doğru deyiblər. Bilməsələr də bais kimdi, doğru dedilər, ocaqlıqdı. Bais onun oğlu Hüsən deyil, Zilioğludu, bir də bəlkə-bəlkə Vəsənin də əli var». Burasını hələ açıb ağartmazdı, heç Sevindiye də söyləməzdi. Onu nanəciblikdə qınayardılar: «Bir yerdə bir put duz yemisiz. Çörək kəsmisiniz. Adam birdən-birə belə imansız düşünməz» - Vəsənin barəsində. «Arvadı isə ocağa aparmalı idilər». Ona görə yox ki, əziyyətə düşmüşdülər... Bunların hamısından artıq, arada heç nə, heç bir mənafe olmadığı yerdə nə, nə-ə-ə-ə – qan məsələsi ortaya çıxmışdı. Niyə? Anasından ötrü Hüsən dünyanın lap o başına gedərdi, buzlu dənizlərdən keçərdi. Şəksiz ayrı yol tapılmasa. Ora getmək yeganə çıxış olsa idi.

Hüsən indiki vaxtda həkimə, xəstəxanaya, şəfaxanalara, kurorta – bir yol Soçiyə getmişdi – bəlkə hamıdan sədaqətli idi. Xəstənin yeri həkim, həkimxanadır – deyərdi. Ancaq qəfil tutmanın; səksənmədən, sözdən, gözlənilməz xəbərdən törənmiş, üz vermiş sarsıntını yox. Durduğu yerdə götürüm düşən adamı, yox yerdən gələn illəti gerek dərmansız, həkimsiz yerə aparasan.

Əlbəttə, anası eşitmişdi. Doğrudu, otdan-ələfdən küsmüş dilsiz heyvanın bir möcüzə kimi özündə qüvvə tapıb başı az qala üzüləndən sonra onun oğlunun əlindən sıyrıxıb-çıxıb kəhrizə, suya tərəf qaçmağını, yoncaya daraşmağını eşidən gündən arvadın illacı kəsilməmiş, əl-ayağı yumaq kimi bükülmüşdü. Yəqin o da o birilər kimi bilmişdi ki, heyvanın o cür buraxılmağı təkce oğlunun fərasətsizliyindən deyil. Möcüzədi, ecazdı. Demək, bu toxunmadan zərər çəkmiş, əsərlənmiş ananı gerek oraya – Çomağataya apara idilər.

Kiçik qardaş ağ hasarın önünə buruldu:

- Buradır!

- Əyə, Sevindik, bir ayaq saxla görüm! Dayan e, dayan, cumma! Bəlkə biz...

- Geciksən, çarpayı əldən çıxacaq, - Sevindik, yol böyüyün olsa da, irəli keçdi.

Girəcəkdən, darvazanın yanına vurulmuş yazını oxuyandan sonra da:

- Bəlkə bura deyil? – dedi Hüsən.

Təzə tikilmiş, ağ plitələrlə üzlenmiş üçmərtəbə binanın divarları elə bil gəl-gəl deyirdi. Daş hasarın içərisində, həyətdə yamyaşıl ot cücərməmiş, çinarlar, qovaqlar höhrələmişdi. Binanın qabaq divarında, ağacların arasında bir neçə şuar vardı. Təzə, səliqəli yazılmışdı: al qumaşa, ağ hərflərlə. Qapının başından adam başı boyda, bir iri üzüm giləsi şəklində qan damlası guya süzülürdü. Onu görəndə böyük qardaş Hüsən Sevindiye üz tutdu:

- Bura bax, ə sən bir az hət-hötüsən, tələsiyib-ələmə! Qoy görək buranın yolu-yolağası nədi?

Sevindik irəli keçdi və içəri girdilər.

Birinci mərtəbə alaqranlıqdı. Döşəmə sementdi, adamın canındakı üşütmə azmış, bu da bir yandan Hüsəni üşüştdü. Böyük qardaş sifə ora-bura göz gəzdirdi. Amma birinci mərtəbədə özlərindən, divardakı «Donor» adlı vərəqə-qəzetdən başqa gözə bir şey dəymədi. Sağ əldə balaca gözcük vardı, kassaya oxşayırdı. Bu gözcük Hüsəni heç açmadı.

Üzü o yana dəhliz uzanırdı. Dəhliz alatorandı, orda qapıların yarıqları seçilirdi, nə çıxan vardı, nə giren. Asqı və kassa tərəf aynaq, aydıncı. Buna baxmayaraq, burada da gözə insan dəymədiyindən Hüsən xoflandı.

Sevindik anladı ki, buranın özgə yolağası olmalıdır. Hardansa hənir, danışiq duyulurdu. Hə, soldan bir pilləkən qalxırdı. Hər ikisi oraya yönəldi. Bayırdan giren qadının, onun dalısınca kişinin həmin pilləkənə can atdıqlarını görüb ürəkləndilər. Əsas iş yuxarıda idi.

Pilləkəni əvvəlcə ona görə seçməyibmişlər ki, qaramtıldı, dardı, yön-yörəsi də tutqundu və adamın gözünü qaranlıqlaşdırırdı.

Hüsən və Sevindik pilləkənə çatdılar. Hüsən baxdı ki, bu pilləkənin ayaqlıqları bülöv kimi sıgallı, sürüşkəndi. Əvvəlcə elə bildi onları doğrudan da bülöv daşlarından yonub qayırb, dəmir horrası ilə suvayıblar. Pillələr Vəsənin bülövü təkidi.

Qardaşlardan hansı qabağa düşməli idi – hələ şərtləşməmişdilər. Əlbəttə, o sarıdan şərtləşmək onların heç birinə yaraşan iş deyildi. Anaları üçün qan verəcəkdilər və burada, bu ayaqda «mənmi, sənmi?» - söhbəti artıqdı. Hər halda, pilləkən dar olduğundan biri qabağa düşməliydi. Ayaqqoyduların sürüşkənliyi Hüsəni duruxdurdu. Sevindik qalxdı, ardınca Hüsən. Çıxdılar.

İkinci mərtəbə işıqlı idi, xələtli-xələtsiz qadın, qız göründü. Baxdılar. «Baş həkimin müavini». «Təsərrüfat üzrə müavin». Bir otağa girmək istəyirdilər ki, gördülər zaldı, yemək stolları düzülüb, qadın əyləşib, əynində xələt, saçı xınalı. Oradan geri qayıdanda Hüsən ayağını sürüdü, gəlin gözünə şirin dəymişdi. Onların rayonundakı dükançı, çayçı qızlara oxşayırdı.

- Əyə, Sevindik! Dayan, bir bundan soruşaq.

- Qan verəcəksinizsə üçüncü mərtəbəyə çıxın! - deyib qadın nabeləd kişini içəri girmək zəhmətinə qatlaşdırmadı.

- Hə, - dedi, - üçüncü mərtəbədədi! - Hüsən də öz növbəsində qardaşını xəbərdar elədi. Onun adı bir ünvanı, otağı dolaşiq salmağına, Qanköçürmə stansiyasında onlara lazım olan yeri tapmaq istərkən təntiməyinə, ondan-bundan soruşmağına Sevindik gülürdü. Hiss eləyirdi ki, bu, bir yeri soruşmaqdan, öyrənməkdənsə həsləməkdidi.

Üçüncü mərtəbə, hə!

Əllidən artıq adam vardı, dalı da gəlirdi. Hamı, hər kəs hərəkətdə idi. Adamın çoxluğundan, daha nədən-görünməyən rəngdən, görünməyən ocağın hərərətindən ətraf elə bil gurlayırdı. Burada sözün yaxşı mənasında bir bazar şənliyi vardı. Bazar da ki, Hüsənin gözünün aldığı yerdidi. Çaylağın ortasındakı adaya toplanan bazardan iki yüz, üç yüz kişinin, qadının danışığı, hayı dağın ətəyindəki kəhriz şələləsinin gurultusuna qarışib ucalırdı. Bu, xoş küydü və hamı da bu küyü qulağının birindən o birinə ötürüb girərdi comalığa. Burada başlayardı soruşmağa,

alqı-satqıya. Amma Hüsən hələ aralıdan, azı əlli addım qalmış elə həmin qarışıq səslərdən bazardan məzəndəsini, var-yoxunu, nırxını müəyyənləşdirirdi. O qədər küyü beşcə dəqiqədə səslərə, səsləri kəlmələrə, sözlərə ayırıb bilirdi ki, nə harda qoyulub: noxud hardadır, kartof harada; meyvə, arpa-buğda satanın səsi bu küydə hansı səmtədir. Düz gedib çıxardı onun üstünə. Ora, çaylağın arası nə qədər tanış və öyrəncəkli yer olsa da, meydan böyükdü, alış-veriş gur, çox adamlı idi, məzəndə, qiymət dəyişkən və əlvandı. Bura ona nisbətən əlbəttə, ciddi məskəndi, eviçi idi. Yəqin ki, işdə aydın, çək-çevirsiz başa gəlməli idi.

Kişi-qadın, cavan, sinli, müxtəlif surətli adamların hamısının elə bil damarda qanı oynayırdı; bir qismininki çalğı-valğı ilə, bir qismininki səssiz.

Sevindik hara müraciət eləmək lazım olduğunu sağ tərəfdəki geniş aynabəndin astanasında anladı. Çevrilib qardaşına dedi:

- Kağızı ver mənə!

Hüsən əlini şalvar cibinə saldı, sonra qoltuq cibini axtardı. Elə bil kağızı qəsdən gizlətməmişdi, yerində tapılmasın və axtaranadək bəlkə elə bil təsadüf düşər ki, məsələyə kağızsız əməl olundu.

Sevindik göndəriş kağızını alıb qeyd pəncərəsinə yanaşdı. Orada beş-altı adam vardı. Ona çatanadək kiçik qardaşın qabağa düşməyinə qıymayan Hüsən durduğu yerdə, ora-bura gəzinmədən sağa-sola altdan-altdan göz qoymağa başladı.

Neçə adam qeyd pəncərəsinin qabağında idi. Bir neçəsi irəliddə uzununa qoyulmuş oturmaqda əyləşmişdi. Oradan o yana açıq qapıdan içəri daha işıqlı, şaqraqdı. Orada aynabənddə ağ örtüklü stol qoyulmuşdu, dövrəsində ağ xələtli iki qadın əyləşmişdi. Yerə göy linoleum döşəmişdilər. Hüsən duysa da ki işin canı ordadı, başqa səmtə çevrildi. Öz aləmində dilbilən, danışmaq mümkün olan adam arayırdı. Orada, işıqlı aynabəndin kandarından bəriyəcən düzülüb əyləşmiş adamlarsa dinməz-söyləməz gözləməkdə idilər. Hüsən söz soruşmağa, fərəc verməyə bir kəsi gerek bu yanda axtara idi.

Bir tayı açılmış pəncərənin ağzında üç adam dayanmışdı. İki-üçü də onların dövrəsində dolanırdı. Bunların yaşı otuzla qırx beş arasında olardı. Əyin-başları fərli deyildi. Məsələn, heç birinin paltarları dəst deyildi, pəncək bir rəng, şalvar başqa rəng. Üst-geyim əzinik, ütüsüz, şalvarları düşük, gen. Dəbdəki genbalaqdan yox. Elə görünür ki, elə bil uyuqdu. Yaxaları açıq, ayaqlarında nazik, tez çıxıb-geyilən məs, qondara. Bayır qiyafəsindən çox, bağ-bağat, heyət-baca geyiminə bənzəyirdi. Bədənləri lırt görünürdü. Elə bil özlərini boş qoymuşdular. Yeriyyərdilər, ayaqlarının səsi çıxmırdı. Ancaq pəncərənin qabağına cəmlənənlərin bir fərqlənən cəhətləri vardı. Hamısının üzü təmiz qırılmışdı. Görünür, üzlərini özləri qırırdı, çünki başlarının qırılmaq vaxtı ötmüşdü. Boyunlarının dalı, qulaqlarının yan-yörəsinin saçı-birçəyi uzanmışdı. Hamısının teli vardı, isladib səliqə ilə daramışdılar. Tələsdiklərindənmi, unutduqlarındanmi başlarını, ancaq qabaqdan səliqəyə salmışdılar, yaxşı-yaxşı sığallamışdılar, arxaya, geriyyə isə deyəsən əl dəyməmişdilər. Əsas qabaq-qənşər görünmüşdü. Stansiyaya, xəstəxanaya gedirsən, əzəlcə adamı üzbəsurət görürlər.

Təkcə sağmal inək kimi dolub nehrələnmiş kişinin saçları qısa, kərə idi. Şalvarları torbalansa da, kürəkdən, döşdən-başdan sayıldı. İrigövdəli idi. O birilər onun yanında girdilər. Hadrutda bir bazarkom vardı, yaman çaxır içəndi. Hüsən bunu ona oxşatdı. O dəstədən səhər-səhər içəri buyuran şərtləşibmiş kimi ona yaxınlaşır, siqaret istəyirdi. O, əlini şalvarının cibinə salıb siqaret qutusunu çıxarırdı, birini o birinin oduna yandırır. Him-cimlə iki-üç kəlmə əhvallaşırdılar.

Bir dəstə adam bu yankı dəhlizdə idi.

Bu tutuşla gələn üç yerə toplanırdı. Qeyd pəncərəsi, o yan laboratoriya, bir də əsas, başdakı böyük, işıqlı, geniş aynabənddi ki, onun içərisindən o yanda, daha işıqlı və ağılıqdan şəfəq saçıyan yer görünürdü.

Hələ heç kimdən, heç nə soruşmadan Hüsənin gördüyü, anladığı ona ümid verirdi. Hüsəni heyrət götürməkdə idi. Bu da ondandı ki, Sevindiyn qeyd pəncərəsinə çatmağına beş adam qalırdı. Hüsənin gözü şəkillərə, yazılara sataşdı. Bura mədəni-təbliğət, daha doğrusu, qanvermə təbliğatı guşəsi idi. Stol, stullar, düzölmüşdü.

Hüsənin qıçları ağrısı da, oturmadı, yaxınlaşıb oxumağa çalışdı. Onun yazıya bu sayaq həvəsləndiyi bəlkə ömründə birinci kərə idi, yazı-pozu, kitab-dəftərlə arası yoxdu. Balacılığından beyninə girmişdi ki, hərflər, kitab-dəftər hələ xörəyin, dolanışığın özü deyil. Təhsilə qurşansan, nə qədər dolandıqdan sonra adamın ağzını çörəyə çatdır, ya çatdırmaya. Buna isə hövsələsi, səbri çatmazdı. Hüsən təbiətən işgüzarı və ağılı kəsəndən işləmişdi. Müharibə vaxtları kişilərə, yəni vuruşmağa yaramayanlara, Mirzəcanlı, Qaracallı arvadlarına qoşulub biçinə getmiş, vəl sürmüş, arx artlamış, bağ tərmiş, mal, qoyun otarmışdı.

Səmərası çox tez meydana çıxmışdı. Birbaşə, kəsə! Kəs, soy, doğru, sat, hesabla! Bax belə! Divardakı yazılarsa onun indiki vəziyyəti ilə başdan-başə bağlı idi. Və Hüsən boylanıb oxumağa başladı:

V çöm dolqoletie
Tvoeqo sekret
Skaji nam, ded?
Polezno krov sdavat
- Vot moy sovet.

Hüsən rusca babat bilirdi. Anladı ki, sözlər şerlə yazılıb, mənası qandı. Sadə idi, həm də şəri Xanəmir oğlu İsmayla oxşayan bir naxırçı deyirdi. Hüsən kişinin nə söylədiyini sözdənsə, onun gülüşündən, kefi köklüyündən sezmişdi.

İkincisini oxudu:

«Ə ne tolko kolxoznik.
Uznaet pust kajdiy.
Krov moə istseləla
Bolnix ne odnajdı».

- Bu əvvəlkindən qəlizdi. Hüsən müəllimə, mühəndisə bənzəyən qalstuklu, dama-dama köynəkli cavanın sözdəri üstündə baş sındırmadı.

Başqa şəkillərə, bəzək-düzəyə göz gəzdirib aralandı. Aynabəndə gəldi ki, görsün Sevindik haracan irəliləyib.

Sevindik pəncərənin gözünə çatmışdı. Əyilib deşikdən baxanda qız, onun stolunun üstü görünürdü. Əyilməsən, dik baxsan şüşə arxasından onu da, ondan başqa oradakı iki həkimi, başqa bir qeydçini də seyr etmək mümkündürdü.

Qız, Sevindikdən pasport istədi. Sevindik zabit sənədini təqdim etdi.

Sevindiyin gözü qızın əlində idi, qulaq verirdi, bəlkə bir söz soruşacaq. Hüsənin gözü qızın üzündə idi. İşindən, nə yazıb-pozacağından artıq qızın sifətində bir meyl, maraqlı oyanacağını gözləyirdi. Cüyürə oxşayan sürməli qız düzəlib pəncərənin gözündən Sevindiyyə baxanda, Hüsən qardaşını dirşeyindən basdı:

- İrəli dur!

Buralarda dolanıb, adamlara, vətəndaşlara nəzər salandan yana, Hüsən ürəklənmişdi. Onun zənnincə, bu stansiyada adamlarla rəsmi, qanuni əlaqədən savayı, başqa bir yol da görünməli idi. Xüsusən bayaqkı üç-dörd nəfərin sur-suyumundan duymuşdu ki, bunlar indicə burada tanış olmuş adamlar deyillər. O şəxslər bir saatda bu cür yaxınlaşmışdırlarsa, onda Hüsən də birini yanlayıb ağılına gələn yol-yalağa haqqında məlumat alardı. Amma anlamışdı ki, belə deyil və daşınmışdı. İndi özgedən yox, qeydçi qızın baxışından xəlvəti bir işarə oxumaq istəyirdi. Qız gülümsər halda Sevindiyyə vəsiqəsinə bir də baxdı. Onu şübhəsiz, Sevindiyyənin vəzifəsi maraqlandırmışdı: «Hərbi yurist, ordu hüquqşünası».

Qeydçi qızı vəzifə ilə birgə Sevindiyyənin gəldiyi uzaq şəhər də xəyallandırmışdı, qan çəkirdi, nə idi? Simsarcasına soruşdu:

- Qanı siz verəcəksiniz?

Sevindik geri, qardaşına sarı çevrilmədən cavab verdi:

- Elədir!

Hüsən tərpendi:

- Ə, bir soruş?!
- Nə soruşum?
- Soruş dayna, ə, buy səni! Bəlkə bir ayrı sözü var?

Hüsən qardaşının kürəyinə qısılib əlini cibinə salmaq istəyəndə, hələ gərək onun hərəkətində elə bir qəbahət görünməyə idi. Bu da bir özgə vərdişdi; «hər işin açarı». Yox, qardaşını istiqamətləndirməyə çalışdı. Sevindik əsəbiləşdi. Sənədləri, üstündə də qızın verdiyi anketi aldı. Pəncərədən ayrılarkən qız söylədi:

- Gedin, sağa dönün! Analiz orada götürülür.

- Sən bir bura gəl! - Hüsən qardaşını təbliğat guşəsinə çəkdi: - Ə, ə, ay... aciz, dilin səndən xərac istəyir? Bir ondan soruşeydin, bəlkə başqa cür düzəlirdi? Özünü qurudub durmusan, görmürsən sıyılmışdı?! - Bunu deyəndə Hüsən özü də qızardı, Sevindik də pərtlənirdi. Aralarında xeyli yaş fərqi vardı. Dar ayaq olmasa Hüsən pərdəni bilmərrə tərpedməzdi. Guya o sözü deməklə Hüsən qardaşını ayıldacaqdı. Sevindik utanıb sıxılma da anlayacaqdı ki, barmağı, qolu dəlmə-deşik elətdirməkdənsə, o qızla üç-dörd kəlmə şirin danışmaq, himləşmək bəlkə daha sərfəli çıxardı. «Deməz! Bu dəqiqə, bu saniyyənin özündə sən ölmə, qız yapışacaq yaxandan, gedək! Apar məni! Gedirəm sənə! Yoxlamağa nə söz, ə? Camaatın çoxu al-dillə, qılıqla iş aşırır. Yoxlamamı versin, gedək arvadı qoyaq ora! Dalınca düşüb gələcək? Bay atannan murğuz yiyəsi!... Deməz! Çünki kişinin əhdi var. Orda peyman

bağlayıb üstümü zə gəlib ki, gərə k rəy verək. Nə rəy? Saqqal altından geçməyə gəlib. Bəlkəm də aliğın çoxdan aşırıb, qarnında balası!..»

Hüsənin nəyə güvəndiyini Sevindik başa düşmüşdü. Orasını lap həssaslıqla başa düşmüşdü. Hüsən tək cə qan verməkdən yana yox, həm də iki daşın arasında qardaşından söz qoparmağa cəhd göstərir, uzaqdakı qız sarıdan. Aydındı, rayonda qulağına çatmışdı.

- Ə, kahallıq eləmə! Qayıt geri. Göz-qaşnan, him-cimnən onu yoxla.

- Yaraşmaz.

- Hı-ı! Sən mənə qulaq as, yeri.

- Dedim yaraşmaz.

- Yaxşı indi hara gedəcəyik?

- Qeyddən qurtardıq! Gedirəm analizə. Orada həkim baxacaq, gələcəm, qan verəcəm.

Qardaşının bu qədər ciddi işə sadə və avamcasına yanaşmağı, tez cə irəli atılmağı Hüsəni odlandırdı. Düz deyil, axı! Durduğun yerdə, nədən ötrü, hansı məqsədlə, nə qədər? Bunun hamısı sualdı. Heç birinin də cavabını düz-əməlli bilmirdilər; nə onun, nə bunun təsəvvürü yox yerdə Sevindik niyə tələsirdi? Bu qədər cəncəl işin, insan qanına tələbin gərə k mütləq bir asan yolu, cəmi görünəydi. Onu tapmaq lazımdı.

Hüsən Sevindiği saxladı. Pəncərə qabağına toplanan iki-üç nəfəri göstərdi və qardaşından soruşdu:

- Səndən, məndən götürülən qanı anamıza vurmayacaqlar?

- Şərt belədir.

- Arvadın bu dəqiqə qana ehtiyacı yoxdu. Sappasağ adamdı. Nə olub ə, ona? Allah eləməmiş güllə dəyməyib, bomba partlamayıb. Qoy öyrənək. Sən hövsələni bas, mən deyənə qulaq as! Görürsən, orada o boyda növbə sicimlənib. Növbəmizi tutaq, amma burada ayrı imkan var. Sən tələsmə gərə k.

Sevindiğın elə bil canında qan artıqlıq eləyirdi. Elə ki qeyd pəncərəsindən ayrıldılar, Hüsən aşkar gördü ki, oradakı göygöz qız – yaxşı qıza oxşayırdı – qardaşının arxasınca baxdı. Sevindiğın iki-üç addım getməyini gözlədi ki, onun boy-buxununa tamaşa eləsin.

Hüsən mat-mat Sevindiğın ardınca baxdı: «Sən ölmə, bu gədənin guya qan verməkdən savayı qulağına heç nə keçmir». Halbuki, bayaq gözünün lap qabağında bir elə iş baş verdi ki, Sevindik bunun mənasını Hüsəndən əvvəl anlamalı idi.

- Bura bax, eşitdin o oğlana nə dedi?

- Nə dedi?

- Sən bir bura gəl! - Hüsən qardaşı ilə anlaşmağa künc aradı. Təbliğət guşəsində, pəncərənin ağzında, pilləkənin başında, pillələrdə beşbir-üçbir toplanmışdılar. Xosunlaşıb-pıçıldışdılar;

biri yanına birini salıb aparır, biri başqasına pasport verirdi. Arada Hüsənin gözüne özge şey də deydi, məzəndələşmə duydu. Biri dedi: «Otuz», o biri dedi: «İyirmi beş».

Pəncərənin qabağındakı əhvalat Hüsəni lap çaşdırmışdı. Düşük, sarı bir oğlan pasportunu pəncərədən uzatmışdı. Onun heç növbəsi də yoxdu. Bu yanda kiməsə baxmış tək, üzünü kənara tutmuşdu. Hüsən duymuşdu ki, bu adam üzünü qıza göstərməməyə çalışır. Ondan qoxu vururdu; qıvşaq iyi, turşumuş çaxır iyi. Bunu Hüsən pəncərə qabağında dayanmış canlı, cəsədli kişidən, onun beçələrində də duymuşdu. Anket yazan qız oğlanın pasportuna baxmadan dedi ki, olmaz. Oğlan səsini bərk çıxarmaq əvəzinə, onu tovlamağa çalışdı. Az qala dil töküb yaltaqlandı: «Yaxşı də, burax gedim». Qız yenilmədi. Bildirdi ki, sən yaxınlarda burada olmusan. Qan vermisen. Oğlan əl çəkmir, xahiş edirdi. Qız onun sənədini qayıtardı və sakit, amma qəti dedi:

- Baş tutmaz. Onsuz da həkim icazə verməyəcək.

Oğlan pəncərədən könülsüzcəsinə əl üzüb onu gözləyən yoldaşına və yoldaşının yanındakı adama yaxınlaşdı. Məyusluqla bildirdi: «Tanıdı».

Bu yerdə Hüsən təzədən heyrətləndi. Pəncərənin ağzını dinlədi. Lırt görünə də boybuxundan gər oğlanı ayaqdan-başa gözədən keçirdi: «Bu nə təhər adamdı?!» Sevindiyyə dedi.

- Ə, o küren gədəni deyirəm, görmədin? Səndən qabaqdakını? Növbəsi yoxdu ha! Qız onu qayıtardı ki, bu yaxınlarda vermisen qan. Nə haqq-hesəbdı, ə? Dəli olub nədi, iki gündən bir gəlib qan versin? Sən ölmə, burda daşqa haqq-hesab var. Pul məsələsi var. Sən cumma ora! Qoy görək bu nə behləşmədi? Bir iş ki zibilnən düzələcək, sən ya mən qolumuzu niyə neşterlədək? Budu, burada bax, o pəncərənin qabağındakı comalaq var ha, kələyin ucu onlardadı. Canın üçün gözümənə gördüm, biri pul aldı. İyirmibeşlikdi-nəydi.

Hüsənin yenə əli cibinə doğru qalxdı. Öyünəcəyi, güvəndiyi yerdə ora. Biri telini darayar, biri barmaqlarını şıqqıldatmağa vərmiş edər, bir başqası, nə isə... Hüsənin sənə bərk düşən kimi əli cibinə yönəlirdi. Arada heç nə yoxkən, boş-bekarca dayandığı halda görəcəksən budu əli cibinə qalxır, qoltuq cibinə. Belə hərəkət Hüsənin özündən asılı olmayaraq baş verirdi. Bu da Sevindiyyənin qanını qaraldırdı.

Dəhlizin başına toplanmış dəstənin arasından keçəndə Hüsən az qaldı burnunu tutsun.

- Əyə, bunlar lap iyləniblər? - elə pıçıldadı ki, özündən qeyrisi eşitməsin. Getdilər.

«Qanın konservləşdirilməsi və plazmaferez şöbəsi» yazılmış bölmə ilə üzbeüzdəki analiz otağının qapısında toxtadılar.

On beşə qədər adam bir düzüm oturacaqda əyləşib növbə tutmuşdu. Bir o qədər də ayaq üstə idi. Lap axırda iki əsgər oturmuşdu.

Hüsən institut qurtarmamışdı, buna təşəbbüs göstərməmişdi. Onun əvəzinə əməlli-başlı əsgərlik çəkmişdi. Belə hesab edirdi ki, əsgərlik institutdan əsla kəm deyil. Təkcə şərəfə görə yox ki, Vətən qarşısında borcunu ödəyirsən, ürəyin, vicdanın ömürlük sakit olur, kimsənin qabağında gözü-kölgəli dolanmırsan. Bu düz. Hüsənin nəzərində adamın, gəncin özünü nə həyatı tanıması üçün əsgərlik əsl sınaq körpüsü idi. O, ADR-də qulluq etmişdi, evlərinə paypasılka da göndərmişdi. Üstdən iyirmi beş ildən artıq keçmişdi. Hüsənin beş uşağı vardı, maşallah. Bununla belə, əsgər illəri hər yadına düşəndə qanı qaynayırdı. Odur ki, o, iki qardaşını və yuvadibi Sevindiyyəni də ləngitmədən, möhlətə uymadan göndərmişdi. Gedin, Vətən qarşısında borcunuzu verin. Ondan bəri harda – hansı kənddə, şəhərdə Hüsən bir

əsgər görürdü, elə bil özünü görürdü. Dərhal ürəyində qəhmərlik, həmrəylik duyğusu oynayırdı. Analiz şöbəsinə doğru, oturaq növbənin axırında iki əsgəri görəndə, bu yerdə, bu ayaqda Hüsən kövrəldi. Allahdan olan təkə növbələri düz onlarla yan düşdü. Hüsən qət elədi ki, onlarla danışacaq. Qanköçürmə stansiyası, buranın havası, halxasiyyəti barədə ən dürüst sözü onlardan öyrənəcək.

Sevindikdən soruşdu:

- Görəsən bunlar nə məqsədlə gəliblər?

Sevindik onlara Hüsəndən artıq maraq göstərməli idi. Hüsən keçmişin əsgəri idisə, Sevindik hazırda orduda idi. Müddəti sovandan sonra orada qalmış, institut qurtarmışdı. Halbuki Sevindik onlara salam verməklə kifayətləndi. Yoxlamaya onun girəcəyi təqdirdə Hüsənin irəliləyib əsgərlərlə böyür-böyürə oturmağından danılmadı.

Hüsən iki əsgərə göz qoydu. Başlarında şlyapa vardı, yaxaları açıqdi, ayaqlarında uzunboğaz, kirz çəkmə. Biri narın çıxmış, qaramtil biğ saxlamışdı, on doqquz yaşı olardı, ya olmazdı. Yapışığı baxırdı. Gözləri iri idi, yol çəkirdi. Bu biri, Hüsən tərəfdəki qırmızı idi, ağız-burnu görklü, şişkindi, diribaş, zirək oğlana oxşayırdı. Gözləri göy, qızğındı. Hər ikisi inşaat batalyonundan idi, qarapoqon.

Hüsən əlini istiqanlıqla əsgərin dizinə vurdu:

- Siz də qan verirsiniz?

- Hə, - dedi. Və çevrilib ikinci, üçüncü suala da cavab verməyə hazırmış təkə gözlədi.

- Siz nəyə görə qan verirsiniz?

- Lazımdı veririk.

- Bəs təlimdən, işdən sizi buraxırlar?

Əsgər onun şübhəli sorğusundan acıqlanmadan, əksinə bu sayaq açıq-aşkar soruşmağından şadmış təkə söylədi:

- İcazə verirlər. Azad edirlər.

- Qanı nə üçün verirsiniz, kimdən ötrü?

Hüsən ilk suala istədiyi cavabı almadığından onu ikinci dəfə verməkdən çəkinmədi.

- Biz donuruq.

Hüsən onlara ehtiramla baxdı, yenə əsgərin dizinə vurdu. Əsgər bu məzəli adamın ərklə müraciət etməyinə gülümsəyərək çöndü.

- Nə qədər qan verirsiniz?

- Dörd yüz qram!

- Yox, əşi?

- Bəli.

- Eşidirsən, Sevindik? - bu üzə dönüb qardaşını dümsüklədi.

Bir də əsgərlərə tərəf çönəndə gördü ki, onlar tamam başqa şeydən danışır, planlarını müzakirə edirlər. Aydın oldu ki, onları bu işə görə iki gün azad buraxıblar. Buradan qurtarıb harasa gedəcəklər, axşam, deyəsən, qızlarla görüşəcəklər; ikisinin də gəzdiyi, sevdiyi qız vardı. Nə alacaqdılar, nə aparacaqdılar – o barədə himləşirdilər. Onların məxfi məsləhətləşməyinə burun soxmaq nə Hüsənə yaraşır, nə də onlar bunu arzu edirdilər. Qandı, odur ki, Hüsən əl çəkdi.

- Əhsən bunlara! - deyib qardaşına təriflədi. – Sən ölmə, mən də əsgər olmuşam, ancaq belə şey heç ağılıma gəlməyib!

Qardaşının sədalövlüyü Sevindiği təəssüfləndirdi, üstünü vurmadi.

Hüsən görürdü ki, Sevindiğin fikri-xəyalı özgə yerdədir. Danışmır, qoşulmur. Əsgərlərlə soyuq yanaşmağı Hüsənə toxunmuşdu. Birini o soruşanda, birini də gerek yandan Sevindik soruşa idi. O, burlarla isbatlı danışardı. «Gədənin fikri özündə deyil». Səbəb o idi ki, anaları üçün qan verməkdən ötrü Sevindik qabağa düşmüşdü? Hüsən büsbütün inanırdı ki, kiçik qardaş qana qızırqalanmır, şərəf bilir, fəxr edir. Bu şərəf ona nəşib olduğuna görə çalib-oynansa da müntəzir oturuşu, qərarı ilə öyünür. Onun fikir çəkməyi, dalmağı Hüsəni qıcıqlandırır. Birdən yenə dodağını dişləyib dedi: «Sən ölmə, soruşacam! Qırışmalın huşu-başı uzaqda dolanır».

- Bura bax, ə, Sevindik! Yaxşı yadıma düşdü, səndən bir söz soruşacam.

- Soruş.

- Rayonda bir söz çıxıb!.. – Hüsən söz ağzından çıxha-çıxda özünü saxladı. «Yeri deyil. Lazım deyil. Sonra. Arxayınlıqda. Mən açsam sözü bunun kələyi asanlaşacaq. Qoy özü dillənsin. Bəlkə, qorxusundan dillənməyəcək? Heylə-heylə köhnəlib sıradan çıxacaq»... Hüsən başlasa öz dili ilə Sevindiğe yol açacaqdı.

- Nə söz çıxıb?

- ...«26-lar» kolxozundan bir dəmir conge gətirmişdilər. – Hüsən sözü deyişdi və qardaşının duyduğunu, onu güddüyünü görüb dedi. – Hə, amma onu bilirsen... Sənin yanında da o gecə söhbət açılmışdı. Dedim bəs bilmirsən...

- Bilirəm, sən nəyi soruşmaq istəyirsən.

- Bilmirsən!.. Mən qan məsələsini soruşmaq istəyirdim.

- Nə qan?

- Qan də! Qanın qarışmağı məsələsini!

- Anlamıram. Nə deyirsən, aydın danış!

«Bəsidi! Qoy elə heylə tarım qalsın!» Bu ayaqda kiçik qardaşını qaralı, şəkli saxlamağa insafı yol verməse də, öcəşmə başlamışdı. Hüsən möhləti uzatdı. «Qoy çırpınsın!..» «İliyi vur! Ayə,

iliyini vur» - deyən səsdən diksindi. «Ay müxənnətin balası! Bu sənin səsindi! İliyə çatmışdım ki, vuram?! A səni görüm iliyin yansın!»

Qardaşının dinib-söyləmədən oturmağı Hüsəni kövrəldirdi. «Birdən bunun fikrindən keçər ki, mən onu irəli vermişəm?» İstirahətə, yeyib-içib dincəlməyə gəldiyi yerdə böyük, ağsaqqal qardaşı onu salıb qabağa, çətinə sürüyür. Çətinlik demək azdı. Qanını çəkdirir. Düzdü, ana hər ikisinindi. Amma Hüsən gərək Sevindiği qoymaya idi bura gəlsin. Gəlib buralarda qan növbəsinə dursun. Hüsən özü tək gəlməli, necə bilir, bacarır, o cür həll etməli idi. İndi anaları üçün can bahasına bir müdara, itki vacibdisə, gərək onu Hüsən vurnuxmadan ödəyəydi. Qayıdıb gedə idi xəstəxanaya. Arçıl ağacının altında əyləşmiş anasına, arvadına və Sevindiye heç nə bildirməyə idi. Deyəydi ki, qurtardıq. Dur, arvad, yerin hazırdı. Sevindik, nə də anası ömürlərinin axırına kimi duymaya idilər ki, Hüsən gətirdiyi yerdə nə qayırb, başına nə gəlib. Üstdən neçə vaxt keçəndən sonra anası genə əvvəlkitək qırğı kimi həyətdə, çöldə dolanarkən, bir gecə yataqda həsbhal etdikləri zaman arvadına açıb danışardı. Neyləsin? Bu murğuz gedə elə bil hər şeydən, hər tələbdən əvvəlcədən xəbərdarmış. Kağızı görəni kimi öyrəncəkli tək düşmüşdü yolun ağına.

Hüsənin ürəyi sıxıldı. Sevindik bu sıxıntıdan xəbər tutmasın deyə, ayağa qalxdı və analiz şöbəsinin qapısına yeridi. Görsün sovacaqda nə var, nə yox, növbə hansı sürətlə gedir. Qulaq verdi, onun-bunun duruş-davranışına göz qoydu.

İki kişi, hərəsi bir başqasını irtməkləmişdi. Biri o birini başa salırdı. «De qardaşım qızıdır». Bir başqası anladır ki, fərqi yoxdu. Sənə yoxlama lazımdı, onu da verəcəyik. Asta, bir-birinin qulağına deyirdilər. Hüsən elə yaxınlaşmışdı ki, onlar Hüsənin, ya başqasının eşitməməyi üçün bundan sıx dayana bilməzdilər. Hüsən sarı, qırıqbaş, cüllütə oxşayan oğlanı içəri salandan sonra geri çəkilib güdən kişini yanladı. Soruşdu ki, siz də qan verirsiniz. Kişi dedi yox. Mənim qızım hazırlıq şöbəsində oxuyur.

- Sənədlərini hazırlayıb universitetə. Qan vermək lazımdır. Bunu tapmışam, o verəcək.

- Olar heylə?

- Niyə olmur?

Bir başqa oğlan zavoda işə girirdi, süd-pendir zavodu idi. Onun da qanı yoxlamadan keçməli, iki yuz qram verməli idi. O da bir özgəsini tapmışdı. İndi hər ikisi içəri göndərdikləri əvəzçiləri gözləyirdilər.

Qızına yoxlama alan kişi oğlandan soruşdu:

- Pulu vermişən?

Dedi:

- Yox.

- Onda narahatlığa dəyməz. Qoy onlar bizi axtarsın.

İki-üç adam bəridə bir qadın əyləşmişdi. Qız atası mehribancasına onu sorğuya tutdu. Qadın, deyəsən, ətrafdan sıxılaraq astadan danışdı:

- Donoram. Mən tez-tez yox, ildə iki-üç kərə gəlirəm. Qan təzyiqim qalxanda. Həkim məsləhət görüb.

Biri işə düzəlirdi, biri uşaq evindən övlad götürürdü, bir başqasının arvadı doğum evində yatırdı.

Hüsən ağ çəkilməmiş qapının yanından içeri baxdı. Ürək həkimi idi, qarşısında təzyiqölçən cihaz, sinəsində fenandeskop. İçeridə növbəsi çatan öncə onun qabağında oturur, həkim yoxlayırdı. Ondan ötən keçirdi bu yankı masaya. Orada üç qızdı, hərəsi bir işi icra eləyirdi. Qan götürürdülər, oradaca qrupunu, tərkibini yazırdılar və sənədləşdirirdilər. Qızın qabağında bir şüşə vardı. Hər dəfə barmağın ucundan çəhrayı rezinli boru ilə sorduğu qanı xal-xal şüşəyə qondururdu. Şüşə, üstünə düzüm-düzüm düymələr, qırmızı mərcanlar yapışdırılmış lövhəyə oxşayırdı.

Sevindiyin ora girməyinə hələ xeyli vardı. On beş-iyirmi dəqiqəyə bir nəfər yola salınırdı.

Hüsən geri qayıtdı. Açıq pəncərənin qabağına irəlilədi. Burada bayaqkı dörd nəfərə oxşayan adamlar toplanmışdı. Onların yanında iki cavan dayanmışdı, xam-xam boylanırdılar. Dolu, sağlam, saç-birçəyi abırlı oğlanlardı. Yoxlanma almalı idilər.

- Əntiqə işdi, mən ölüm! - dedi, pəncərənin qabağındakıları nişan verərək bəyan etdi:

- Deyir, ayda iki dəfə gəlir, qan verir, ayı doxsan manata çıxır. Nə var, daş daşımır, yer qazımır. İki gün bura icazə verirlər, iki gün bülleten verirlər. İş yerində orta əmək haqqı yazılır. Bəh-bəh, milyon verərlər, bir damcı qan vermərəm. Bu nədi?

Pəncərənin ağzında dayananlar bir ucdan gedib qayıdır, tələsirdilər. Ora boşalır, tutulurdu. Hərdən siqaret istədikləri bazarkoma oxşayan canlı-cəsədli kişi əlindəki siqaretin közünü vurub qaba saldı, yarisını ovcunda saxlayıb tərpendi.

Yoxlanışdan keçənlər dəhlizə çıxır, işıqlı aynabəndin başında növbəyə əyləşirdilər. Hüsənin könlündən keçdi ki, Sevidik gələndək gedib orada növbə saxlasın. Bununla əl-qolunu bağlayacaqmış tək getmədi. O baş-bu başa yeriyib qulağını şəkələdi.

Pəncərənin qabağında bir tosqun kişi dayanmışdı. Baxdı ki, yanaqlarından qan damır. Sifəti şux, sağlam qırmızılıqdansa, şaxtadan yanib lalıxlamış tək idi. Hüsən onun önündə dayandı, pəncərədən bayıra baxdı. Kişini guya əvvəldən tanıyılmış. Ərklə soruşdu:

- Sən də qan verirsen?

Bir başqası da yaxınlaşdı, maraqlandı və kişi vəcdə gəlib kiçik bir nitq söylədi:

- On doqquz il qan vermişəm! - dedi. – On doqquz il! İndi daha yox!

Hüsən istədi soruşsun, bəs indi nə məqsədlə gəlmisən, düşündü ki, «qoy özü gəlib çıxsın ora».

O ora gəlib çıxanadək, bir göyçək gəlin gəldi. O birilərlə öz adamı tək, dostcasına salamlaşdı. Soruşdu ki, qanötürən hansı tibb bacısıdır? Görünür, hamısını tanıyırdılar. O, adını çəkib bir tibb bacısından gileyəndi: «Şpirisi çox kobud sancır, incidir», - dedi və qolunu açıb qatlanacağına baxdı, damarın üstə göy xal düşmüşdü. Maya qolları vardı, sifəti, boyun-boğazı pilə tək idi.

- Mənsurə yaxşıdı, - dedi. – Elə taxır şpirisi adamın ruhu incimir.

Yaxında duran iki-üç yad adamın diqqətini cəlb etdiyini anlayıb başına gələndən söylədi:

- Ən çətin birbaşa götürmədi. Mən bir neçə dəfə buna getmişəm. Bir kərə gecə saat ikidə zəng çaldılar. Dedilər çox ağır vəziyyətdə xəstə var. Xahiş etdilər. Mən razılıq verdim. İnsanı xilas etmək lazımdı. Dedilər on dəqiqədən sonra düş! Geyinib çıxdım. Maşın hazırdı. Gəldik. Xəstə reanimatsiya otağında ölüm ayağında idi. Yaman qansızlamışdı. Məni təcili hazırladılar və köçürmə başlandı. Dörd saat yanaşı uzandıq. Bir də hiss elədim ki, sübh açılır. E-e-e bilirsən, onun əri mənə necə hörmət elədi? Dəhlizdə gözləyirmiş. Çıxan kimi ardımca gəldi. Mənə bir zərf verdi. Maşınla evə qayıtdım. Açıb baxdım: iki yüz əlli manat puldu. Təzə il qabağı bir də gördüm qapının zəngi basıldı. Açdım. O idi. Ünvanımı götürübmüş. İki zənbil dolu gətirmişdi. Bir qoyun, bal, cürbəcür yeməklər, qaymaq. Nə qədər meyvə! Götürmək istəmirdim. Dedim biz haqqımızı artıqlaması ilə alırıq. Mən onu özümə borc bilmişəm. Dedi, nə danışırsınız? Siz mənim həyat yoldaşımı ölümün əlindən almısınız. Bizim altı uşağımız var, onlar anasız qalacaqdılar. Mən ömrüm boyu sizə hörmət etsəm, yorulmaram. Sonra bir kərə də gəlmişdi. Deyir, mənim uşaqlarımın ikinci anası sən sən.

- Əhsən! Əhsən! - tək-cə tanış-dostları yox, indicə görənlər də alqışladılar. «O, gözəl-göyçək canını, qanını başqa bir insanı fəlakətdən xilas etmək yolunda əsirgəmir. Ətli-dolu əndam, qatlanacağında iynə yeri göyərən şümşad qollar faydasız, əbəs yerə bəslənmirdi. Ümdəsi şəkil tək yalnız baxmağa yaramayıb, insanlara xidmət etməkdən usanmır.» - Lovğalanmadan, sadəilcəsinə öyünərək dörd tərəfə boylandı.

Hüsən yavaş-yavaş dəhlizlərə, iyirmi-otuz adamın hərləndiyi şüşəbəndə alışmaqda idi. Buradakı insanların sir-sifəti sifətə kimi onu çaşdırır, maraqlandırır. Maraqsız xoşdu, həttə ürəyini ilindirirdi. İri şəkillərdən, foto çəkilişlərindən savayı, divar boyu rəngli şüşə sərgilər vurulmuşdu. Onların hamısı donorlara aiddi. Gözəl süfrələr açılmışdı orada. Birində yağ, pendir, süd, qaymaq; o birində cürbəcür meyvələr, xörəklər, şirələr, göy-göyərtili, bir başqasında kürü – qırmızısı, qarası, balıqlar... Bunlar qat-qarışıq – «Əlinə nə gəldi tək ortaya!» deyildi. Hər xörəyin üstündə onun tərkibi göstərilirdi. C vitamini, B₁, B₂ vitamini. Qanın şəklə çəkilmişdi.

Şəkillərdən Hüsən öyrəndi: «Hər bir donör qan verəndən sonra bir də 52-57 gün keçmiş gələ bilər. Qanın tərkibi gərək gələ əvvəlki həddinə çata, yetişə ki, bir də götürməyə yaraya. Bir milli qram qanda 4 000000 qırmızı kürəcik, qadınlarda 72, kişilərdə 75 hemoqlobin hissəciyi olmalıdır». Rəngli şüşələrdəki rəngli şəkillər foto idi. Deməli, oradakı insanlar, qan verənlər, tibb işçiləri, ağ xəltli bacılar, stol, süfrələr doğru idi.

Bunları oxuduqca, tanış olduqca Hüsən hiss eləyirdi ki, soğan toxumu tək səpilmiş xırdaca qara hərflər, yazılar onun çoxdan bəri oxuduqlarının, oxumadıqlarının içərisində ən yuxarı, yüksək mətləbi ifadə eləyir. Oxuya-oxuya gedib çıxmışdı başa – şüşəbəndə. Qeyddən, yoxlamadan keçənlərin gəldikləri, axırını dayanacaq bura idi.

Aynabənd iki bölünmüş, arada qapı qoyulmuşdu. Qapıdan bəri qan verənlər idi. O üzde astana önündə stol başında ikisi qulluq göstərirdi. Tibb köməkçisi və ağ qalpaqlı, saçını xınalı həkim qadın – rəhbərliyi o aparırdı. Burda intizam möhkəmdi. Növbəyə əyləşənlərin, yaxınlaşanların üz-gözündə nigarançılıq, həyəcan dolaşırdı. Qan burada götürülürdü. Üst paltar soyunub, donör libasını geymək üçün bəridəki balaca otağa girməlidilər.

Hələ geyinən yoxdu. Saçının irəlisini darayıb gerini unudan kişilərdən ikisi-üçü içəri can atırdı. Lap irəlində bir uzun arvad oturmuşdu. Başında bağa çanağına oxşayan papaq, yaşı əllidən keçmişdi.

Geyinib-soyunma əməlinə bir gəlin baxırdı. Hüsənə tanış gəldi. Gödərək, dolu, canıbərk. Yanaqları alça tək. Amma boğazı yoxdu, bədəni birbaşa başına birləşirdi. Geniş sinəsi qalxıb buxağına dirənmişdi, kirkirə sayaq fırlanır, nizam-intizamı gözləyirdi. Arabir səslənirdi:

- Qapıdan çəkilin! Adə, görmürsüz stulları, əyləşin də! Ey, içəri keçmə! Adın çağırılmayıb, - otağına girdi.

- Çıx-çıx! - deyib özbaşına soyunan bir nəfəri bayıra çıxartdı. – Haçan adını çağırırlar, onda gələrsən!

Gərdənli kişi gəlib düz bir içəri keçdi, vərəqləri, vəsiqəni ağ örtüklü masanın üstünə qoydu. Birinci əyləşmiş papaqlı qadın ayağa qalxdı və etirazını bildirdi.

- Mən saat səkkizdən buradayam. Özüm də birinci qrupam. Növbəni gözləmək lazımdır.

Qapının lap ağzında ayrıca növbə qondarıb tək əyləşmiş qara kostyumlu, qara bıqlı kişi onunla höcətləşdi:

- Mən, - dedi, - lap saat altıdan buradayam. Özü də havayı qan verirəm – bezvozməzii.

Həkim sözləşmə düşdüyündən acıqlanıb şüşəbəndin qapısına gəldi. Toplanıb içəri kabinələrə boylanın tamaşaçılara kənara çəkilməyi təklif edib, etirazını bildirmiş həmin qadına dedi:

- Bunlar plazmaferezlərdir, birinci getməlidirlər.

Paltara baxan həkim gödərək qız-gəlin, həkimə kömək elədi. İkisinin-üçünün sinəsindən basıb erkəklə kənara, növbənin axırına doğru itələdi:

- Görmürsünüz boş stulları? Keçin əyləşin də!

Əynində çil-çil pencək, gərdənli kişi ceyran tək səkirdi. O, birinci stulda əyləşmiş qadına yanaşdı:

- Siz ki qaydanı bilirsiniz. Biz birinci getməliyik. Axı, bizdən qan götürəndən sonra iki saat gözləməliyik ki, yenidən özümüze vursunlar!

Qadını mədəni, nəcibənə dillə məzəmmət etdi. Qadın onu tanıyırdı, dillənmedi.

Asqıçı gəlin girib-çıxana, ayaq üstə qalaraq növbəni tünlüləşdirənlərə göz qoyanda onun baxışı hərdən Hüsəndə ləngiyirdi. Hüsən də onu marıdır, izləyirdi. Güya bu ayaqda başlanası şirin bir yaxınlaşmanın astanasında idilər.

Bayaq asqıçı qız o birilərinin döşünə əl basıb geri itələyəndə Hüsənə dəymədi. Macalı çatmırdı ki, aydınlaşdırsın görsün bu cavan, gülüş kişi ondan nə istəyir? Qan sarıdan kömək umur, ondan təmənnası var, yoxsa özgə istək, rəğbətədi? Asqıçı aşkar görürdü ki, kişi az qalır gözü ilə onu yesin. Baxışı ilə oxşayır, irişir. «Qan, yoxsa sən?» - gəlinin ahu gözlərindən hərdən adamlardan gizli sorğu sezilirdi. Bu sorğu təkçə Hüsənə aiddi və Hüsən də onun üsulu ilə qaş-gözünü tərpedir, amma sözünü aydın çatdırı bilmirdi. Axı, heç Hüsənin özünə

də bu saat, bu ayaqda bəlli deyildi ki, o bu saz, cavan, gödərək, həm də şkafa, seyfə oxşayan gəlinin özünəmi can atır, qanını yirikləyir, yoxsa vəzifəsinə aşiq olub...

«Yerin görükür, Sənubər! - dedi. – Nə hülqumumu üzərsən! Az-z, neyniyim axı, əlim yanır ağzıma təpirəm. Vəsənin, Vəsənin yox, o haramzadanın ürəyi yansın. Köpəkoğlunun əkdüyünün felinə keçmişəm... sən də oturmusan orada, ardıcdı, arçıldı nədi, onun kölgəsində, oradan bura gözün məni görür. Ay-hay! Vəsən yosunlu! Gəl-e, gəl. Gəl gör adamın iliyini necə vururlar».

Asqıçı qulluq başında kiminləsə təklənib pıçıldamaqdan, anlaşmaqdan qorxur, çəkinirdi. O, şüşə arakəsmədən qurulmuş, ağ pərdələrlə örtülmüş soyunma-geyinmə otağına-kabinetinə girdi. Oradan səsləndi:

- Adə, sən yenə gəlmisən?

- Hə, böyüyünü ver. Mənim boyuma yaraşanını! - nə pıçıldadısa, Hüsən eşitmədi. Onda gördü bir ağ nəhəng yanından ötdü. Adamlar aralandı, yol verib həyrətlə tamaşa elədilər. O, ağ xələt geymiş, xələtdən – dizlərindən aşağı ayağınacan örtən ağ boğazlıq taxmışdı. Elə bil qunclu çəkmənin ayaqlığını atıb boğazını saxlamışdı. Padşahlar, şahzadələr ağ tumacdan bu sayaq məst geyərmişlər. Başına nişastalanmış, qar tək ağ kətan qalpaq qoymuşdu. Qalpaq boynunun ardına enmiş, öndən üzünü örtmüşdü: iki çəpəki dəliyi vardı ki, oradan ətrafı görsün. Gödərək gəlin «bazarkomun» kəmərinəndi. O hazırladığı adamı həkimin hüzürünə ötürüb qayıtdı. Kişi sola buruldu, orada süfrə açılmışdı, üstündə boş stəkanlar görünürdü. Astanadan o yana keçənlər əvvəlcə çay içirdilər.

Bu vaxt geyinmə otağından bir başqası da çıxıb o yana cumdu. Görünüşcə kəndçiye oxşayırdı. Ağ qiyafədən ürkmüş kimi idi. Qalpağın günlüyünü geri, yuxarı qatlamışdı. Darıxıb tənitiyirdi; iki yoldaşı ürək-dirək verib onu şuşəbəndin qapısından içəri ötürdülər. Dedilər, qorxma.

- Nədən qorxacam! - deyib çayxanaya soxuldu:

Buradan dilləndilər.

- Qəndi çox tök! İki stəkan iç!

Şirin çay verirdilər ki, ürəkləri üstlərində dursun, davamlı olsunlar.

Gərdənli kişi – «bazarkom» çayxanadan çıxdı. Yaşıl linoleum döşənmiş geniş şuşəbənd başdan-başa qar şəfəqi, ağ ilğim çalırdı. O, əzəmətli sərkərdə görünüşü ilə, bəyaz geyimdə şəstlə, ürəklə, cəsərlə üzü o yana addımladı. Bu görkəmdə o qışda aləmi qar basanda seçilməmək üçün ağ xələt geyib döyüşə girən əsgərə bənzədi. Getdi, qarlı səhrada gözdən itdi. Onun dalısınca çayçı Siraca oxşayan kəndçi çıxdı. O başa addımlamaq istəyirdi ki, onu saxladılar. Həkim familiyasını soruşdu. Məlum oldu ki, onu hələ çağırmaıblar. Bunu görəndə asqıçı qız üstünə yeridi:

- Adə, səni çağırmaıblar, nə soxulmusan qabağa?! - Xələtinin yaxasından çəkə-çəkə onu bayıra, soyunma otağına dartdı. Həkim acıqlandı ki, adı çağırılmayan adamı nə üçün buraya buraxmısınız?

- Gəl soyun, ədə! Səni mən lap axırncı buraxaram, onda bilərsən!

Yoldaşları gecikəcəklərindən dilxor olub zarafata saldılar:

- Şirin çay nəfə qaldı! Neçə stəkan içmişdin?

- İkisini, - dedi.

- İkinci dəfə buraxılında genə içərsən. Sməkanı xirtdəyəcən qəndlə doldurarsan!

Oğlanı soyundurub öz paltarında bayıra çıxartdılar. Düzünə qalsa, bayaqkı geyimdə o daha cəlbedici idi. Deyəsən, özü də bunu duyur, ağ libası əldən verdiyinə təəssüf edirdi.

Soyundurulmuş kişinin dostları asqıçı gəlini araya aldılar:

- Maşallah!

- Kiminləsən, adə?

- Canımçün, bu arada səndən artıq sağılısı...

- Yum ağzuvu!

- Qible haqqı, nar giləsi kimisən. Sənin qanın ölünü dirildər.

Asqıçı gəlinin ürəyi açıldı. Hüsənə tərəf bir məzəmmət işarəsi fırlatdı: «Eşidirsən?»

Şirindil cavan, asqıçı gəlinin gödək, totuq qollarına göz dikdi, soruşdu:

- Sən də qan verirsən?

- Yox a!.. Mən qorxuram – deyib çimçəşdi.

Arada qan məsələsi vardı, qan sevdası idi. Zarafat deyil, adam var bir gilə qan görəndə az qalır ürəyi getsin.

Açıqca görünürdü ki, onlar bu haqq-hesaba könüllü gedirlər. Könüllü nədi, eləsi vardı, lap sino gedirdi ki, yollanırdı, qayıdıb yerhaqqı toplayacaqdı bəxtəvər.

Kef-damaq öz yerində, lakin ətrafda nə baş verirsə, gözü nəyi görür, qulağı nə çalırıdlsa bütünlükdə bunun hamısının ona dəxli vardı. Bir azdan onun qardaşı Sevindik dayanacaqdı burada. Geyəcəkdü dümağ geyimi. Nə fərqi, o, ya Sevindik. Onların qanı birdi, damarlarından bir qan axırdı. Bu qan onların nəslinin-nəcabətinin qanı idi.

Son sovacağı görüb buranın işləklərini araşdırmaqla Hüsən qəti qərara gəlmişdi. Hər şeyi dib-dəhnədən öyrənməli, bilməlidir. «Bazarkom»un bir sözü onu hey düşündürürdü. Kişi çanaq papaqlı qadına demişdi: «Sən ki, bələdsən, bizə qan köçürürlər. Bir qolumuzdan alıb o birinə vururlar». Bax, bu söhbət Hüsəni ümidləndirmişdi.

Oradan çəkildi. Qeyd pəncərəsinin qabağından ötəndə gözü gözlərinə göy sürmə çəkmiş zərif, nəcim qıza sataşdı. Gələnləri qeydə alan qızın bir dəfə başını qaldırıb ona baxmağından anladı ki, Sevindiği soruşur, ondan nigarandı: haradadı, hara çatıblar? Onların işi qızdan adlanmışdı, keçilmiş mərhələ idi. Odur ki, bənd olmadı. Yadına qardaşından soruşacağı söz düşdü: Rayonda danışılan söhbət.

Hüsənin oradakı dost-tanışı bilirdi. Vəsən də, Zilioğlu Vəli də eşitmişdilər, bilirdilər. Hüsənə demirdilər. Bəlkə, Hüsənin anası da eşitmişdi. Sevindik fikrini qardaşı arvadına da açmış olardı... Qeyd pəncərəsindən görünən qız Hüsənin yadına üzünü görmədiyini başqa qızı saldı, elə bil durbinlə göstərdi. Hüsənin bu qız sarıdan, burdan dolayı ona ürəyi təpdi. Qeydçi qızdan umu-küsü elədi: «Sevindiklə maraqlanırsan. Bəlkə könlündən ayrı şey də keçir. Amma bizə köməyin dəymədi! Maraq olmasın, ondan artıq, istək olsun, sevgi olsun. O necə istəkdi ki, sən gözünü mənə dikib baxırsan, az qala eşqlənirsən, amma mənim damarlarımdan axan qanla maraqlanırsan? Eşk elə qan deməkdi. İstək qandan çağlayar...»

Qıza diqqət verməməyinin, yalnız Hüsənə xas incikliklə, hirsə baxıb ötməyinin əsası, kökü vardı.

Şüşəbəndə dalbadal üç əsgər gəldi. Bayaqqı iki əsgərin geyimində idilər: yay köynək-şalvarı, ayaqlarında kirz çəkmə, başlarında şlyapa. Arxalarınca bir uzunboğaz dənizçi gəlirdi. Bunlar Sevindiyn növbəsindən qabaqqı iki əsgərdən şən, şuxdular. Yaxalarını açmışdılar, bayırda yaz hərərəti vardı və görünür, hardansa çıxıb gələndə yolda istilənmişdilər. Onlar da donordular.

Hüsənin yadına qardaşı düşdü: «Oturub orada, fikirli-zikirli». Fikir-zikrin üstündən yadına çöl-bayır, yaz istisi, çaylaq ortasındakı ada düşməkdə idi. Əlini yelləyib xəyalı başından qovdu: «Hələ burada işimiz var. Vacib iş. İşə düşmüşük. Mən buna bir əncam çəkməliyəm. Elə burada arayıb tapmalıyam. Ondan sonra Sevindiye baş çəkəcəm. Baş çəkəcəm azdı. Baş çəkməklə iş həng almır. Böyüyəm, başbilənəm. Getdim onun yanına, gərək əliboş getməyəm. Böyüyün hər görünməyi, gəlişi bir nəqd fayda verməlidir».

Öhdəsindəki məsuliyyəti Hüsən indi özgə vaxtlarından artıq ciddiliklə qiymətləndirirdi: «Bəs necə? Kiçik qardaş səkkiz saat təyyarədə uçub sənənin yanına gəlib. Üç gündü gəlib, sənənin böyüklüyünü uca tutub ürəyində gətirdiyi sözünü açıb deməyib. Həya eləyir. Sayır. Başqa cür də eləyirdi. Amma Sevindik elə oğul deyil. Ordan bura məzuniyyətə, anasını, qohum-əqrəbanı görməyə, onların saqqalının altından keçməyə yox, razılıq almağa gəlib. Bir kəlmə söz üçün. Anasının azarlamağı düşdü araya. Bu olmasa, bəlkə həll eləmişdilər. Azarlamağına azarlasın. İnsandı, dəmir, daş deyil, xəstələner. Hansı səbəbdən olur-olsun. Havanın, fəslin dəyişkən vədəsidi, qan qaynayır. Bu vədə canda-cəsəddə nə varsa çıxır ortaya, qanla qaynayıb üzə atılır. Arvad sinləşib, azar-bezarı tərənib. Azar-bezara oxşamır. Mərdimazarın beli sinsin. Durduğumuz yerdə işə düşmüşük. Mən hara, biz hara, bura hara? Əşi, sən ölmə, əlini Qurana basa, inanmayacam. İndiki kimi, lap elə bil bu dəqiqə gözümün qabağında. Arada heyvanın hülqumunun boşalmağını gözləyib, gözümü yana çevirəndə gördüm Zilioğlunun əlləri quruca durub cöngənin buynuzunun arasında. Buraxdı: o yerdən ki, ümid ona idi, orada heyvana çəm verdi, duyuc saldı. Hiyləni başa düşməkdə, heyrət mənə aldı: yaxşı, Zilioğlu nə məqsədlə qolunu boşaltsın? Yoxsa, o ola əlinin altındakı heyvanın nə vaxt candan üzöldüyünü, qurtardığını duymaya? Mən bunu bir-iki dəqiqədən də az fikirləşməkdə, onda gördüm bedaha əlimdən qoparıldı, bıçaq boğazdan ayrıldı... Mən heç, sədəməsi arvada toxundu. Nə danışırısan, əşşi? Sən ölmə, balalarımın canı üçün ancaq belə olub. Qurğu vardı bu işdə! Sən ol Zilioğlu Vəli, mən Hüsən! Sənənin aşının suyunu verdim, verdim, vermədim onda mən mən döyüləm. Bu hayıfı sənə qoysam mənə yandırır. Görmürsən ə, imansız, mən haradayam, haralara gəlib çıxmışam? Ürəyi şəhli, pardaxlı oğlanı görmürsən hansı sərəya, nə növbəsinə qoymuşam?! Gedədim Çomağətaya. Amma ayağın yer alacaqdı. Deyəcəkdin! Gördünüz, mən gözümü açandan heyvanla dolanmışam, heyvan arasında böyümüşəm. Bilmirəm əcəli çatmamaq nə deməkdi, malın-qoyunun bıçaq altından qopmağı, əldən çıxmağı hansı kitabda necə yazılıb? Hüsən illətli adamdı, Hüsənin əlində nəhs var. Bunu dəmir cöngə sübüt elədi... Belə deyəcəkdin, Zilioğlu. Mən də uşaq deyiləm.

Oxun haradan atıldığını bilirəm, havayı gülləyə də qabırğa vermərəm. Qaldı arvadın məsələsi, yetən gedər, yatan getməz. Bunlar ötüb keçəcək, yol tapıb...»

Hə, indi yol, üsül düşündürürdü Hüsəni. «Məni yandıran bircə orasıdı ki, gədəni çöl-bayıra istəyincə göz açıb baxmamış, yar-yoldaşı ilə gəzib-dolanmamış dəbərttik. İstirahət eləməyə qoymadıq. O iş bu işə qarışdı. Qara yola, qara saata qırışmal necə oldu gəldi çıxdı? Çağıranda heç hay verməz, lazım olanda»...

Hüsən pəncərənin qabağına gəldi. Tosqun kişi orada idi – on doqquz ildən bəri qan verən. Hüsən başa düşməmişdi ki, o indidəmi qan verir, ya yox. Çünki indidən heç danışmamışdı. Hüsənə isə keçmişdə istəyir kişi on doqquz il yox, qırx doqquz il qan sordurmuş olsun – o yox, indisi lazımdı.

- Bura bax, qardaş sən mənə bir mətləbi başa sal. Ora gedənin biri danışdı ki, bir qolundan qanı alıb o birinə vururlar. Bu nə olan tədbirdi? Özləri də növbəsizdilər, hamıdan qabağa düşdülər.

- Onlar plazmaferzlərdi. Onların bir qolundan alıb o birinə vururlar.

- Daha bunun ona, başqasına nə faydası?

- E-e, səni mən necə başa salım? Onların qanın çəkirlər, sonra həmin qanda lazım olan nə var onu götürürlər. Təzədən həmin qana dərman qatıb bir də özlərinə vururlar. Dörd yüz götürürlər, dörd yüz də qaytarıb vururlar. İyirmi manata başa gəlir.

Kişi Hüsənin ağzıaçıla dinlədiyini görüb, axır onu başa salmaq üçün münasib dil tapdı:

- Bilirsən nə cür? Südün üzünü, qaymağını yığırlar, qalır ayranı. Bax elə; üzsüzünü gene qaytarıb vururlar onun özünə!

- Hə-ə-! Bay atannan!

Gözlərindən cin yağan arıq-yoluq, qıvrımsaç bir oğlan boynunu uzadıb Hüsənlə söhbət eləyən kişi ilə salamlaşdı:

- Koruş, necəsən?

Hüsənin tanışının gözü azca çaşdı. Oğlanın onu o adla çağırmağı kişidən çox, Hüsənə dəydi. O, kişidən siqaret istədi. Hüsən bunun əyin-başına göz qoyub gördü ki, bayaqkı dörd-beş nəfərə oxşayır. Soruşdu:

- Sən də qan verənsən?

- Yox, ələ! Onların başı üçün. Nöş verirəm?!

- Bəs niyə gəlmisən bura?

O, Hüsəndən ötrü sorğu yeri olmağı şəninə sığışdırmayıb şübhəni özündən uzaqlaşdırdı:

- Hələ siftədi. Qoy bir neçə il keçsin. Bax belə toxunsan. – deyib o, Hüsənə bir dürtmə vurdu, - yıxılacaq. Qoy il keçsin, fış eləyib kamer tək boşalacaq. Alə, zaydırlar-zay. Onlar qan çəkdirməyə, şprisə alışıblar, vərdişkardular, hərbi ibnədü, huşyarlığdu.

- Bura bax, sennənəm! Axı, onlar deyəsən hamısı... çaxır içəndi?

- Həri! - deyib oğlan boğazına çirtma vurdu və arıq boğazı boş lülə kimi zoqquldadı. Bəs necə? Hamısı vurur, «Ağdam», şirin çaxır. Buradan çıxan kimi cumurlar çaxırxanaya. Qazandıqları ora gedir.

- Bəs yaxşı, çaxır içəni, içməyəni qanından bilmirlər?

- Onlara demirlər? Kefli adamın qanından nə fayda?

- O saat gəlmirlər. Üstdən keçir.

- Burada yeyirlər, buranın bufetində?

- Burada qan verən gün yeyirlər, bir kərə. Əsas evdə yeyirlər. Həri, möhkəm yeyirlər. Ən çox kök-çuğundur qarışdırıb yeyirlər, qana tez süzülür, artırır. Baxma, qoy beş-üç il keçsin, əntərə dönəcəklər.

Oğlan astadan, yanıqlı danışır, gözləri yan-yөрəni gəzirdi. Bu vaxt iki yeniyetmə yaxınlaşdı. Biri Hüsənin çiyini üstədən oğlana üz tutdu.

- Bizə qan lazımdı.

- Otuz manat, - dedi.

Yeniyetmə əlində бүkdüyü iyirmibeşliyi göstərdi.

- Vallah, - dedi, - olan budu, yol pulumdu, artıq yoxumdu.

Otuz!

- İki yüz qram lazımdı.

- İstəyir on qram olsun. Sənə yoxlama lazımdı.

Oğlan texnikum tələbəsi idi, dönüb yoldaşından aldı. İyirmibeşliyin üstünə beş də qoyub verdi. «Cingöz» adamların arasından dostunu çağıraraq apardı.

Pəncərənin qabağında «Koruş» qaldı.

Hüsən onun yanına qayıtdı. Bu adama ürəyi yandı. Tək dayanmışdı. Üzdən, bədəndən kökdü, sağlamdı. Nə olar gözləri çaş olanda? Gözdən ki qan almırlar. Əslində, beləsinin qanı o cüvəllağınıninkindən təmiz çıxar; sataşdı: «Koruş». Gəldi və könlünü aldı:

- Bu da getdi deyəsən ora?

- Hə.

- Bəs deyirdi qan vermərəm?

- Verir. Adamlara satır. İki yüz qramı – otuz manata, gördün.

- Başqasına rişxənd eləyir ki, belə içirlər, belə yeyirlər. Özündən çaxır küpünün pası vururdu.

- Həri, içəndi. İki yoldaşdı. Hər dəfə biri qan verir. Gedib içirlər. Burda insan üç növdü. Bir qismi plazmaferezlərdi. Süd-ayran məsələsi. O birilər «bezvozməzdinlərdi» havayı verirlər qanı. Donorlar birinci, ikinci, üçüncü qruppa. Eləsi də var qan təzyiqi yüksəkdi, həkimin tövsiyəsi ilə gəlib qan çəkdirir.

- Hə, irəlində bizdə kənddə həcəmət qoyardılar. Mənim də başımda çərtik yeri var. Saç qoymur görünsün. İnağ olanda ülgüclə çərtmişdilər. Amma o qanı yerə, külün üstünə tökürdülər. Heyf kimdi anlayın ki, qan elə qanı qiymətində.

Saçını tağalaq tək deyirmiləyib qabaqdan dingə bağlamış bir qadın yanaşdı, əlində zənbili, çantası. Sahmanından bazara gedənə oxşayırdı, yolüstü bura, stansiyaya dönmüşdü. Üzü, dodaqları o kökdə idi ki, elə bil indicə cəmdək üstədən qalxmışdı. Xanım boyağın üstədən pudra vurmuşdu və pudra qırmızı boyanın aralarında, yanağının, alınının qırıqlarında kütlənib ağarırdı.

- Kimə ikinci qrup lazımdı? Deyib «Koruş»dan soruqladı.

Hüsən istədi dillənsin, gecikdi. O yandan bir rayonlu qadın əri ilə birlikdə cumub onu qamarladılar. Düzünə qalsa, istəyir birbaşa köçürsünlər, istəyir yox, bu sir-sifətin yiyəsinin onun anası ilə bağlanmağına, nə iləsə ona yaranmağına Hüsənin qanı yol verməzdi. Arvaddan da qıvşımış çaxır iyi gəlirdi. «Ağdam» çaxır!

Hüsən yenə döndü «on doqquz il qan vermiş» tanışın üstünə. Bu dəfə o, Hüsəni qabaqlayıb soruşdu:

- Sənə də yoxlama lazımdı?

- Nə yoxlama?

- Qan barəsində.

- Bəli, gəlmişik görək nə təhər qılırıq. Qardaşım oradadı. Əşşi, durduğumuz yerdə bir əclafın kələyinə keçmişik. Anamdı, gətirmişik xəstəxanaya.

- Buralarda çoxdu, almaq istəsən indi gələr. Bax odur, onlardan soruş!

- Sən özün nə təhər! Qan verirsən, yoxsa alansan? - Hüsən öz-özünə dedi: «Almaqdı, almaqdı, bundan alaram. Yazıqdı».

- Mən dünən vermişəm.

- Yaxşı, bura bax, mənə de görüm fərqi yoxdu kişi, ya zənən olsun?

- Fərqi yoxdu. İstəyir kişi versin, istəyir qadın. Xəstəxanaya yoxlama lazımdı ki, iki yüz qram qan ödəndi.

- Bəs yaxşı, axı, bayaq deyirdin onlar dörd yüz qram verirlər?

- Onlar başqa, plazmaferezlər, donorlardı. Onların pasportunda möhür var. Nə vaxtacan ki donordular, kənara sata bilməzlər.

- Bura bax, arqadaş, səndən bir söz də soruşacam. İkildə. Amma mən ölüm, mənə anlamaz sanma. Dar ayaqda ağıma gəlib, qoy söz ürəyimi deşməsin. Dənən görüm, burada başqa qan yarayar? Tapasan, gedib bu saat isti-isti kombinatdan, yerindən alıb gətirəsən. Qan, cins qan!

«Koruş» gülüb əlini yellədi. Hüsən səhvini anlayıb, xəcalət çəkdi.

- Yaxşı, dünən qan vermişən, bəs ay qanıgöyçək, böyün niyə gəlmisən? Çıx get evinə-eşiyinə!

- Baxıram də! - dedi və umacaqlı-umacaqlı dəhlizə, şüşəbəndə, ondan o yana qanköçürmə-götürmə şöbəsinə göz tikdi. Qapı geniş açılmışdı. Aradan asılmış mələfəni hər keçən yellədirdi. İçərinin döşəməsi çalınmış biçənək tək göyərirdi.

Hüsən şüşəbənddən geri qayıtdı, analiz şöbəsinin dəhlizinə keçdi. Dəhlizin başındakı yığınaqdaq ötüb, uzun oturacaqda əyləşmiş adamların arasında Sevindiği yaxınlaşmadan görməyə çalışdı. Sevindikdən sonra beş-altısı əyləşmiş, onun səmtini kəsmişdilər. Hüsən Sevindiği alayarımcıq görürdü. Dirseklərini dizinə verib oturmuşdu, əyildiyindən sarı sacının bir lələyi gözünün üstündən sallanmışdı.

« - Hı, - dedi, - baxacaqmı bəri, bu tər?»

Hüsən açığa yeridi. Əlinin birini qaldırıb hazır tutdu ki, Sevindik baxcaq çağırırsın. Beləcə qalıb gözlədiyi yerdə bir adam keçdi və basıb onun əlini yatırdı ki, yol versin. Hüsən hirslənib ürəyində Sevindiği aşkardakından min yol artıq güclə səslədi.

Sevindik baxmadı. Ondan bəriki baxdı. Hüsən istədi ona qandırın ki, səndən o yankı sarı telli oğlana deynən qardaşı çağırır. Demədi, o isə Hüsənin nə istədiyini duymadı.

Hüsən oraya getmək istəmirdi. Nəinki oraya... Əli bir də qalxdı, bu dəfə qoltuq cibinə yönəldi. Hüsən əlində də hirslənib onu dartıb yuxarı qovzadı. Sevindik üzünü bəri çevirdi. Hüsən dərhal əlini aşağı çəkdi. Elə çəkdi ki, əlinin altında qalan olsa tir-tap düşərdi.

« - Ə, bura gəl! Tez ol, bura gəl!»

- Bura gəl! Deyib dodaqlarının arasından fısıldayıb səsdən artıq nəfəsi ilə qardaşını çağırırdı.

Sevindik qalxıb gəldi. Hüsən onun yönünü divara çevirib pıçıldadı:

- Heç bir şey lazım deyil. Gəl bəri!

Qabağa düşdü, iki addım atıb gördü ki, geridən gələn yoxdu. Sevindik durduğu yerdə qalmışdı.

- Sənnən döyüləm? Gəl bəri, qardaş, düzəltmişəm!

- Nəyi düzəltmişən?

- Ə, gəl düş qabağıma! - Hüsənin əli cibinə qalxdı. Bu dəfə bu hərəkət nəinki özbaşına törəndi, əksinə Hüsən candildən əlinin yolunu qardaşına nişan verdi.

- Bir iyirmibeşliyə satırlar qanı. Yoxlamanı özləri alıb verir. Gəl-e, oturmusan orada, buralardan xəbərin yoxdu.

- Yaramaz.

- Nə yaramaz?

- Saxta yoxlama!

- Nə?!!!

- Yalandan nə üçün?

- Yalan niyə olur, ə? Qanımızla, alın tərimizlə qazandığımız halal pulumuzu veririk! - Hüsənin əli qoltuğuna şığıdı.

- Yaxşı-yaxşı! Ayıbdı.

- Sən ölmə, sənün başına hava gəlib. Ə, buna... sən... Pıqq, mıqq, - Hüsənin dili dolaşmış, cin vurmuşdu təpəsinə. – Gəl düş qabağıma! - deyib Sevindiyn dirşeyindən, pencəyindən yapışdı: - Gəl belə. Axmağın biri, axmaq! Saxtakarlıq nədi, ə? Cibimizin pulunu veririk, oğurluq eləmirik, adam çəpmırıq, adam öldürmürük.

- Cibinin halal pulunu verirsən, amma haram üçün, alver üçün şərait yaradırsan.

- Di-hı! - Hüsən hıqqıldadı.

Sevindik bilirdi ki, qardaşının ərklə, istiqanlılıqla acıqlanmağından savayı, bir də elə qəzəblənməyi var ki, gəlsə gözüne heç nə görünməyəcək. Buna baxmayaraq Sevindik inadla dedi:

- Elə işə yol vermək cinayətdir!

- Bəs yaxşı, əgəm cinayətdi, onda nə bazardı orada açiblar? Bayaqdan şıdırğı alver gedir.

- Sən onlara qoşulma, bir-iki nəfər tapılar, qanını çaxıra satan heyvan! Növbəm yaxınlaşır. Sən darıxıb-eləmə, necə lazımdı, qanunla yerinə yetirəcəyik. Bu, çox ciddi işdi, şərəfli işdi! - deyib Sevindik doğruldu, boyu çəkildi. Qardaşının bələdlədiyi səmtdən üz döndərüb:

- Get, - dedi. – Yarım saat çəkər. Çıx bayıra, havanı dəyiş, mən burdayam.

- Sevindik qağa, bəs axı, bir iş ki qansız düzələ, bir işin ki əncamı mənim əlimdə, cibimdə ola, niyə özümüzü verək o sallaqxananın ixtiyarına!

- Sallaqxana deyil!

Hüsən hiss elədi ki, bu sözü o yox, başqası desə, Sevindik sakit dinləməzdi. Balaca qardaş da əldən isti idi.

- Get-get, havaya çıx! - deyib Sevindik çevrilib onu tərək etdi.

Həyətə çıxmaqsa lazımmış. Sevindik onu yaxşı azad elədi.

«Koruş»dan tutmuş «bazarkoma»dək, ondan da həmin o çanaqpapaq arvadadək (belə arvadların hamısı bir-birinə oxşayırdı) hər biri üzü, görünüşü, söhbəti ilə Hüsənin beyində, şüurunda bir iz buraxmış, hadağsız təsir yapmışdı. Yoxlama otağına uzanan sement dəhlizdə sıxılmışdı. Qangötürmə şobəsi nə qədər işıqlı idisə, oradan o yandakı otaqlardan qan iyi, hemoqlobin, «kürəcik» tamı vururdu. Plazmaferezlərin dəstəsi başlarında qar təkisi papaq, təpədən dırnağa ağ içində meydana girir, oyana addımlayırdılar. Üzləri görünmədiyindən, arxadan onların görkəmi, varlığı adamı heyrətə salırdı. Deməzdin bunlar adi insandı.

Yox, nə bura adi yerdə, nə ağ geyimli insanlar adi insanlardı. Hüsən belə mənzerəyə ilk dəfə ürcah olduğundan, vəziyyət indiyədək görüb-əşitdiyini, bildiyi hadisələrdən, həyatdakı əməllərdən büsbütün ayrıldığından duruxmaqda, devikməkdə idi. Qardaşı Sevindiyyəni də bu kütləyə qoşulmağı, məcburiyyət qarşısında deyil, könüllü qoşulmağı Hüsəni çaşdırmaqda idi: «Başa düşə bilmirəm bu gədənin hərəkətini. Elə bil canında varmış. Qanı artıqlıq eləyir. Əlbəttə, sağlamsdı, onun qanı buradakıların bəlkə hamısından gurdu, coşğundu. Düzdü ki, Sevindik qanının coşğunluğunu, dəliqanlılığını hələm-hələm üzə vermirdi. Murquzdu-murquz?»

«Ağılına nə gələr Sevindiyyəni? Yoxsa onun ağsaqqal qardaşı bir iyirmibeşliyə qıymadı, yalandan əlini cibinə aparırdı? Ürəksizlik, xəsislik eləyirdi? Ona yox, doğma anasına qıymırdı, dar ayaqda?»

Ə, sən ölmə, Nazimin canı üçün, - Hüsənin böyük oğlu idi. Gəncədə oxuyurdu – bunu qəbrə qoyasan – Hüsən ürəyində əlini üzünə şappıldatdı, - bunu qəbrə qoyasan, mən pulun dərdindən demirəm. Pul nədi, ə-ə-ə?! Əl çirki. Bu gün var, sabah yoxdu. Az da görmüşük, çox da. Biləm ki, arvada lazımdı, onun həyatı ondan asılıdı, bu dəqiqə gedib özüm girərəm, ora uzanaram!» - uzanaram, oturaram, orasının Hüsən öyrənməmişdi: qan götürəndə, köçürəndə adamları uzadırlar, yoxsa əyləşdirirlər. İşin o başı, o hissəsi gözdən kənarı idi. Haradan baxsan – dəhlizdən, istər şüşəbənddən o yanı görmək mümkün deyildi. Ona görə də Hüsən buranı qanköçürmə əməliyyatının bütün əvvəlki mərhələlərindən sirli, vahiməli şəkildə təsəvvürünə gətirirdi.

« - Nə qədər elədim dönmədi. Tərsdi, tərs. Mən belə tərs adam görməmişəm. Özünü güclə verdi qabağa...» - Hüsən arvadının, anasının qabağında etiraf edir, özünü duruya çıxarırdı.

« - Vəsən, Vəsən! Bəri bax, üzümə bax! Üzümə, düz mənim gözümlə içinə bax. Sən öl, keçməz. Vəsən, sən o üçcə balanın canı, düzünü de! Zilioğlunu mən tanıyıram, o heç. Onunla mənimki əvvəldən düz gətirmir. Amma Vəsən, Vəsən, biz, bir yerdə bir put duz yemişik. Sən o üç balanın canı de görüm «26-lar» kolxozundan gətirilmiş qara-dəmir cöngənin bıçağın altından möcüzə təkisi buraxılmağında, o qurğuda sənənin əlin varmış, yoxmuş? Qorxma, düzünü de. Sən öl, sənənin işim yoxdu. Əclafam, o hərəkətinə görə, əgər əlin varsa, sənənin gözümlə üfürsəm. Olar da, adamdı – ömründə bir dəfə azğınlayar. Mərd-mərdənə düzünü de. Niyə dinmirsən, ə? Əsgin tüstülüdü? Bəs mənim bu çalğı-valğıda nə işim vardı? Sevindiyyəni başına and içirsən. Nazimi öz balalarından az istəmirsən. Bəs mən onun qardaşı, o birinin atasıyam dayna, ə-ə-ə! Onları mənənin tanıdımsan, mənə onlarla yox. Niyə boynuna almırsan ay... köpəkoğlu?! Üzr istəyirəm, Vəsən, hələ sübüt olunmayıb, üzr istəyirəm... Günaha batdım, Vəsən! Üzr istəyirəm, ağızımdan çıxdı. Bilirsən, mən ağızdan bir az pərtovam».

Belə-belə, Vəsənin bülövlünə oxşayan pillənin birini düşür, o birində deyindir, özü özü ilə öcəşir, düşür, dayanırdı. Axırda endi aşağı, içəri girdikləri kassaxananın, asqının qabağındakı sement döşəməli kiçik meydana.

Biri gəldi keçdi, əlindəki şokoladı ağızına basıb ötdü. Onun dalınca bir başqası düşdü, əlində nə isə vardı ağızına apardı. Bir başqası kassaya yaxınlaşdı, içəridə işıq yanırı. Oradan pulunu aldı, cibinə dürtüb tərpendi, elə bil ardınca düşmüşdülər, aradan çıxmağa çalışırdı.

« - Səni yox. Vəsən, yazıqsan, o Zilioğlunu bura gətirələr. Bura deyəndə, ağılına ayrı əskik fikir gəlməsin. Bura qan ocağı, sallaqxana deyil, Vəsən. Burda sənin canın üçün, elə nəcib, fədakar insanlar var ki, onların girdiyi qapıdan Zilioğlunun girməyinin özü günahdı. Başqa inandırmaya nə ehtiyac? Bir yerdə, bir dayanacaqda ki, mənim qardaşım Sevindik can... - Hüsən pis yanıldı və vaysınıb ağızını nırçıldıtdı, - qan verə, mən onun böyük qardaşı gözümlə görə-görə rəva biləm, onda gör bura nə yerdə?! Böyük yerdə, ocaq kimi qüdrətli yerdə. Belə yerə, belə idarəyə Zilioğlunun addım basmağı günah sayılsa da, onu, bilmirəm nə yolnan, hansı dil-tovnan çəkib salalar bura. Əyninə geydirələr kəfəni, tərpedən-dırnağa ağ içində. Başına qoyalar o iki çəp dəliyi olan qalpağı, özü də elə basalar keçə xirtdəyinə, gözü heç yanı görməyə. İtləyə-itləyə salalar şüşübəndə. Şirin çay nədi, bircə qurtum su da verməyələr, dili-ağızı od tutub qurusa da, yansa da. Basalar ora! Qülhü-vallahın başladığı yerə. Deyələr kəlməyi-şəhadət ver. Əl-ayağını sənə o qəzil çətinlə yığıb, elə düyüb bərkidələr ki, çatı sümüyə dirənə. Ha çırpına buraxılmaya. Hə, Vəsən, bu idarədəki neşterin, şprisnin ən yekəsini, nasos təkisini keçirdələr onun cəmdəyinə, qoluna, şah damarına... Bilirsən, Vəsən, dünyada mərdimazarlıqdan əclaf sənət yoxdu, Zilioğlu tərpedən-dırnağa müxənnətdi. Onun qanın içəm, ürəyim soyumaz. Çəkələr e-e-e – qanını. Nə təhər ki, Məmməd bəyin kəhrizindən su çağlar, bax heylə. Gözünü açandan kimə neyləyib, nə əməllərin sahibidi, kimin harada çörəyinə bais olub, bir sözlə, nə qədər mərdimazarlıq, satqınlıq, əyrilik eləyib, hamısının hayıfını onun qara qanından çəkələr. Çəkələr, Zilioğlu hiqqıldaya, əldən-istahatdan düşə. Ta o vaxtacan ki, damarında bircə sısqı qan qala! Deyən hə, bax adamı belə eləyərlər, qurumsaq. Nə hesab eləmişən özünü? Buraxalar, deyəm di dur yeri! Baxım bir sənə qədəminə! Bircə addım ata bilməyə. Onda deyəm ki, Zili, dəmir cöngənin naləsi belə tutar adamı. O heyvandı, dilbilməzdi, amma özündə, axır nəfəsində bir tərper tapıb tərpendi, cumdu, yaşamağa dartındı. Amma sənənin canın damarında köpüb qıqcıran o qanda idi ki, hamısı, dədəndən üzü bəri, babandan üzü bəri hamısı haramla, namərdliklə yaranmışdı. O qandan başqa sənəndə heç nə yoxdu. Onu da çəkдилər. Amma haramdı, təmiz qan deyil. Onu sallaqxananın yalağına da qoymaram töksünlər, gəlib bazar itləri yalayar. Yox, verərəm bir uşağa. Deyərəm apar bu vedrədəkini boşalt restoranın dalındakı ayaqyoluna, ki, yanından keçəndə adamın başı çatlayır.

Mən adama belə cəza verərəm, Vəsən! Sənə yox, ona!»

Hüsən stansiyanın heyətinə çıxdı. Gələndə elə bil burdan girməyibləmiş. Yox, haman dəmir, darvaza idi, böyründə gözətçinin ağardılmış daş daxması. Hüsəni heyrət aldı. Bu heyəti, bu yaşillığı o, necə görməmişdi!

Binanın dövrəsincə dolanmağa, baxmağa başladı. Evin dörd bir tərəfi otdu, dizə qalxırdı. Xeyli sahə idi, biçənək tək. Əllə gətirilib səpilənə, əkilənə oxşamırdı, çünki eləsi çayırdı, ya tək bir, biz-biz duran göyərti. Bu zəmi idi, çin oraq havasınca qalxmışdı. Baxanda, gözə görünməyi ilə adamın ürəyində titrəşirdi.

«Bir nigaranlığım qaldı, Vəsən! Nənə! Sənubər!.. Bu kamsızdan şübhələnmişəm. Sevindiylə deyirəm. Baxacam onun vəsiqəsinə. «Koruş» deyir qan verənin pasportunda möhür olur. Baxacam onun kitabçasına! Bəlkə pozdurub, dəyişib. İndi saldat döyül axı. İşdi, vəsiqəni verməsə, ya orada bir şey görməsəm, qalacaq gecəyə! Əmioğlugilə «Dvatsatiya». Soyunub yatağa girəndə, yuyunanda qolundan biləcəm. Elə ki, damarın üstündə, qolun qatlamacağında qançır tək bir göy xal, iynə yerləri gördüm, bil ki, nənə, sənənin oğlun, mənim qardaşım Sevindik bu yolun yolçusuymuş... Amma, nənə, inan inandığımıza, bunun fikrini

çəkmək lazım deyil, əksinə, gerek öyünəsən. Hə, insanın, adam oğlunun, adam qızının, damarından Zilioğlu kimi satqının qanındansa, qoy Sevindiyn qanı axsın. Min-milyonun damarında heylə təmiz qan çağlasın. Bəs necə bilmisən!»

Binanın arxa dənəcəyində ot daha gur qalxmışdı, az qala qurşağacan. Otdu, arabir vələmir vardı, tək-tək hacıqabıq. İki-üç illik alma-armud ağaclarının dibini belləməmiş, qazmamışdılar. Ağacla bəndəməcən onun içində idi. «Yaxşı eləyiblər qazmayıblar, ot heyfdi...»

Ara-bərədə, daş şəkəli hasarın diblərində, otluğun ortasında qanqal gözə dəyirdi. Tikanlı zoğ boy verib qalxmış, tənəsindəki qoza çəhrayı saçaq açmışdı, eşşək qanqalı idi. Amma bu nurlu zəminin, kövrək, işıqlı tarlacığın gözəlliyində qanqal da dönüb qəşəngləşmişdi. Vursalar da, vurmasalar da qanqal ki, baş açdı, ovulub düşəcəkdə.

Dolana-dolana bir də qayıtdı evin qabağına.

Gəlib-gedənin arası kəsilmişdi. Qapı o yandı, bu səmtə heç kim dolanmırdı. Birinci mərtəbənin iri pəncərələri sakit, qara-kölgəsizdi. Sərin, dinc otluğun şirin ətrindən, bulaqları andıran dadlı tamından özge heç nə duyulmurdu.

İkinci mərtəbənin pəncərələri arasına vurulmuş parçadakı yazıları oxudu: «Qan həyat mənbəyidir». «Mənim qanımla milyonların ürəyindən axır». «Sənin bir damla qanın mənim həyatımı xilas etmişdir».

Hüsən dayandığı yerdə gözələrini yumdu. Gözünün qabağına yaşıl, zərif tül çəkildi; yumulu olsa da yaşillığın rəngini duydu. Təmiz, təravətli otun nəfəsi onun xəyalını tərpetdi. Baxdı; qapanmış gözələri ilə gördü ki, odu ha, haradadı: sallaqxanadan yuxarıda göyün üzündə göyərən Ziyarat dağının ətəyində, meşənin talasında, Ayı bulağının üstündəki biçənəkdədi. Palıd yarpaqlayıb, zoğal, meşə əzgili gülləyib. Ot da ki, az qalır adamı çay tək götürüb aparsın. Hüsən arxasıqatda ala yoncanın içində uzanıb. Bir az irəlində, beş-altı lələnin qovzanıb qızırdığı otlada xoş-xoş oxşanan qəmər gözlü cöngədi. Dizəcə otun içində, başını çevirib ağac novdan çinqillığa tökülən suya baxır.

1976

Mənbə: AZERİ.org, 2003

Veb direktor: Betti Bleyer

Mətni yığan : Gövhər Yaqublu

Veb üçün hazırlayan: Arzu Ağayeva

Veb master: Ülviyyə Məmmədova